

vi människor

*Det
handlar
om
MOD*

8.9

INNEHÅLL

4 Ledare

Aase Bang

5 Maten och Moralen

Bodil Malmsten

6 Mod och morska kvinnor

Caroline Runesdotter

10 De släpper ingen ...

Marie-Louise Carlberg

14 Sanningen och rädslan

Ingegerd Monthan

17 Dikt

Eeva Kilpi

18 Sverige "förebild" för pornografi

Maria Edström

20 Kodnamn Theta

Helena Fernandez

24 Motståndskvinna hela livet

Lisbeth Lindeborg

28 Julklappstips

30 De trygga rötterna

Barbro Andersson

32 Ett frihetligt alternativ...

Johan Lönnroth

36 KDV - 45 år

Aase Bang

38 Kvinnor i Angola

Birgitta Lagerström

Hillevi Nilsson

40 Aktivister i Nicaragua

Helena Svantesson

42 SOS-Tjernobyl

Eia Liljegren-Palmaer

44 Recensioner

46 SKVs kongress

Marie-Louise Carlberg

Den 28 juli eller Friheten på barrikaden, heter denna målning. Den är gjord av en ung fransk målare - Delacroix. Han bodde tillfälligt i Paris då revolutionen bröt ut den 27 juli 1830. Paris kokade av gatustrider och parisarna stod på barrikaderna och slogs för livet och friheten mot militären och polisen. Delacroix deltog inte själv i striderna, men var vittne till dem. Då revolutionen segrat, väcktes tanken hos honom att föreviga barrikaderna, och frihetskampen. Han symboliserade Friheten som en kvinna.

Hon svänger trikoloren triumferande. Vid hennes fötter ligger en rebell och en soldat döda sida vid sida. En annan stridande reser sig för att en sista gång få se Friheten. En bit av hans vita skjorta sticker fram mellan den blå arbetsblusen och det röda bältet—en erinran om den trefärgade flaggan. Pojken som dyker upp i röken personifierar de unga parisarnas hjältemod. Det är en av skisserna till **Friheten på barrikaden** som Vi Mänkor har som omslag till detta nummer. Vi tyckte det passade till temat Mod.

VI KAN VI VILL VI TÖRS!

av Aase Bang

vi människor utges av
Svenska Kvinnors Vänsterförbund.

Postadress: Stigbergsliden 5
414 63 Göteborg
Tel: 031-42 28 94

Ansvarig utgivare: Aase Bang

Redaktion:
Marie-Louise Carlberg
Barbro Andersson

Redaktionskommitté:
Barbro Andersson, Aase Bang,
Marie-Louise Carlberg, Erni Friholt,
Zaida Hagman, Marja Wallmark,
Agnetta Wirén

Redaktionen ansvarar endast för
beställt material och står fri från
artikelförfattarnas åsikter.

Prenumeration: 100 kronor/år
Stödprenumeration: 150 kronor
Gåvoprenumeration: 85 kronor

Postgiro: 90 24 – 1

vi människor utkommer med
fyra nummer per år.

Tryck: Komotryck AB
Uddevallagatan 14 Box 6013,
400 60 Göteborg

Nästa nummer kommer lagom till
8 mars, Internationella Kvinnodagen.
Kvinnors hälsa är temat i numret.
Skriv gärna och tipsa vad som är
viktigt att belysa.

Redaktionen passar här på tillfället
att tacka för de gåvo- och stödprenu-
merationer vi fått.

Ring till oss så skickar vi ett gratis-
nummer som ni kan ge till en vän.

Vad är mod?

Jag minns en ungdomlig diskussion för
många år sedan. Killarna envisades med
att påstå att den som aldrig är rädd, är den
modigaste. Tjejerna däremot förstod att
det är ju precis tvärtom!

I höstas räddades en familj ur en bil
sekunderna innan den fattade eld. De som
lyckades med denna bragd visade stort
mod. De visste att de satte sitt eget liv på
spel, men deras medmänsklighet var större
än rädslan.

Graham Green har skrivit en bok som
heter "Den tionde mannen". Tio män sit-
ter i tysk fångenskap i Frankrike under
kriget. Som hämnd för att en tysk officer
har blivit dräpt av en fransk motstånds-
grupp, ska två av fångarna arkebuseras.
De lottar om vilka som ska dö, och när
lotten faller på en rik advokat, blir han
hysterisk av rädsla och köper sig fri. En
ung motståndsmann går frivilligt i döden i
hans ställe, för att en fattig mor och en
syster ska få en dräglig tillvaro med hjälp
av advokatens pengar. Den fege får inget
lyckligt liv — han måste leva med vetska-
pen om sin egen svaghet.

De flesta av oss ställs inte inför sådana
svåra situationer, men man kan vara modig
på ett mindre spektakulärt sätt. Man kan
åtminstone vara ärlig mot sig själv, våga
stå för sina åsikter, för sina ideal — för att
använda ett mer högtidligt ord.

På mitt jobb har vi en rasist.

På fikarasterna brukar han vädra sina
fördomar. Han börjar alltid med "Jag är
inte rasist, men..." innan han vräker ur sig
alla vulgära fördomar mot de flyktingar
som kommunen har tagit emot. Det rör sig
till en stor del om iranier, och han skrader
inte orden när han berättar om deras för-
modade rikedomar, deras sociala förmå-
ner och så vidare.

Han bemöts med tystnad.

Det råder en bastant borgerlig stäm-
ning i vårt fikarum. Jag misstänker att ett
par stycken har socialdemokratiska sym-
patier, men de har aldrig vågat bekänna
färg. På fikarasterna ska man ha "trev-

ligt". Det betyder att man ska sitta tyst
eller byta samtalsämne om någon kom-
mer in på ett brännbart område.

Istället är det just då man måste störa
"idyllen". Gå i svaromål — med sakliga
argument, eller med känslomässiga.

"Att du bara gitter", sa någon den gån-
gen jag tappade tålamodet och dängde
kaffemuggen i bordet.

Vi *måste* ju gitta, annars blir vi med-
skyldiga!

Jag menar på fullt allvar att den som
sitter tyst och låter sig översköjas av
rasistiska argument utan att protestera,
den är medskyldig när någon kastar en
brandbomb mot en flyktingförläggning
eller sprejar BSS — Bevara Sverige Svenskt
— på en husvägg.

Jag är inte särskilt modig. Jag vill hell-
re kompromissa än gräla — men det finns
ju gränser för vad man kan finna sig i.

Nu visar nynazismen åter sitt fula tryne
runt om i Europa. Sedan några år tillbaka
sitter Le Pens kumpaner i franska parla-
mentet, och i det österrikiska valet fick ett
extremhögerparti 16 procent av rösterna. I
Tyskland hör vi om nynazister på fram-
marsch.

Även hos oss i Sverige finns ett främ-
lingshat med fascistiska drag. Alla vi som
har medmänsklighet och solidaritet som
rättesnöre, får aldrig tröttna på att kämpa
för våra idéer. Det gäller naturligtvis alla
områden, nu när vår trygga tillvaro rasar
omkring oss, när välfärdsstaten kollapsar
gå grund av en verklig — eller påstådd?
— kris.

"Gråt inte. Kämpa!" är en 60-tals slo-
gan som vi får användning för i tider som
kommer. Detta nummer av Vi Människor
handlar mycket om mod, om civilkurage.
Tänk att det finns så många starka männi-
skor! Vilka härliga förebilder de är för oss
alla! Läs och bli glad!

PS. Min unge son tyder BSS som
"Bevara Sverige Samiskt!" De var ju här
före oss, inte sant?

Maten & Moralen

av Bodil Malmsten

Erst kommt das Fressen, dann kommt die Moral, sa Berthold Brecht. Först kommer käket, sen kommer moralen. Sånt vet man även om man inte kan tyska.

Bert Brecht är död. Han vet inte vad som hände efter det att vi fått käket, han vet inte att vi inte blev mätta och belåtna, utan mätta och missnöjda.

Han vet inte, att moralen inte kom sen.

Eller också vet han, vad vet vi om det...

Med moral i det här fallet, menas inte sexualmoralen, som är den enda moral, det talas om i dagens läge och som i dagens läge definieras genom förmåga att roffa åt sig flest orgasmer, med moral i det här fallet menas inte erotikmoralen utan etik = moralen.

Koden för hur vi beter oss mot varandra överallt — i snabbköpet, på jobbet, i matkön, på akutmottagningen, på bussen, på julafton, på dödsbädden och även i den sexuella sängen.

Moral = vilja att göra rätt mot andra, modet att göra det och sökandet efter vad man själv tycker är rätt. I stället för allmän uppställning på det som gäller för rätt i de kretsar, där man rör sig.

Viljan att göra rätt och det dåliga samvetet när man vet att man inte gjort det. Det dåliga samvetet med vilket inte menas ångest & skuld, utan den välbekanta känslan av besvär med själen, som leder till det välbekanta löftet att vara bättre nästa gång.

Moral lika med civilkurage. Livshållning. Folkvett. Med flera synonymer, som alla låter lika moraliserande och i dagens läge negativa.

För något så negativt, som att vara moralist - det finns inte i dagens läge.

Att vara moralist i dag är att vara livsfientlig, en moralist är en torr typ i lamakalsonger med Nordisk Familjebok på skrivbordet och ett svidande pekfinger i vädret. En moralist är en, som tycker att den är bättre än andra och borde ha stryk.

Som en kille fick på Odenplan i Stockholm en natt i november, han fick så mycket stryk man kan tänka sig av tre raggare, som alla tre satt på honom och slog honom, som var bara en och i underläge.

Medan tjugo personer i busskön såg åt andra hållet och låtsades som om de ingenting såg. Eller som om alltihop försiggick på tv.

Eller på video. Eller att det var i radio, i en annan kanal som killens flickvän skrek: GÖR NÅGOT.

För det var ingen som gjorde något.

Som vi allihop inte gjort i liknande situationer på gator, pendeltåg och torg i dagens läge.

Av omsorg om vårt eget skinn.

Med dåligt samvete.

Men en vacker dag kanske moralisten inom oss stiger fram ur sina långkalsonger, kastar Nordisk Familjebok och står för sin moral.

Nästa gång kanske vi inte ser åt andra hållet och låtsas ingenting se.

Nästa gång kanske vi väljer moralen.

Inte före maten, självklart, men eventuellt i alla fall.

Det handlar om mod

MOD OCH MORSKA KVINNOR

*"Kvinna i uppbrotsstämning"
skrev kamraterna på DN över
en bild av Barbro på anslags-
tavlan 1935.
Så sant som det var sagt.*

av Caroline Runesdotter

Mod behöver man inte ha för att vara krigskorrespondent, hävdade Barbro Alving ofta. Det är mest en fråga om tur, och att vara på rätt plats vid rätt tidpunkt. Men det behöver inte betyda att hon inte själv hade en god portion mod, annars hade hon knappt levt det liv hon levde.

Bild ur "Personligt 1927"

Själv var hon så gott som alltid på plats. Hon rapporterade från inbördeskrigets Spanien och från Finska vinterkriget. Hon var i det pulvriserade Hiroshima, och på sextioalet rapporterade hon från Vietnam. Kungareportagen som hon också var känd för, skrev hon med stigande motvilja och vägrade till slut att göra.

Kanske blir man härdad av att se så mycket. Själv avskydde Barbro Alving bilden där en finsk officer hjälper henne tända en cigarett alldeles bredvid en stupad rysk soldat. Hon hade svårt att stå ut med att vara turist i krig, utan kände en önskan att dela verkligheten och ödet med de människor hon skrev om.

Aktiv i freds rörelsen

Fredsaktivist hade hon varit länge. Hon hade följt i Elin Wägners fotspår och varit synnerligen aktiv i kvinnornas freds rörelse. Radikalpacifist blev hon först i Spanien, när hon fick se vad ett krig betyder för civilbefolkningen.

Hemma i Sverige vägrade hon delta i en civilförsvarsövning. Det blev fängelse och hennes "Dagbok från Långholmen" kom till.

Upplevelserna av Vietnamkriget fick henne på kollisionskurs med den konservativa ledningen för Vecko—Journalen och Bang lämnade tidningen.

Hon hade en humoristisk stil, kärnfull, slagfärdig och med mycket galghumor. Hennes kåserier samlades varje år i en ny Kärningen mot strömmen-bok. Många trodde kanske att hon var sådan, rätt igenom, hon som var Bang med hela svenska folket, men hon hade planer på att själv göra slut på myten Bang. Hennes memoarer skulle visa henne sådan som hon var, även de svarta och de svaga sidorna, men hon drabbades av afasi, som satte punkt för allt skrivande de sista åren.

Hennes första utlandsjobb var Berlinolympiaden:

"Man satt hela dagarna i stadion, mil bort, och trängdes med 120 000 svettiga tyskar som vrålade i ny nationell hybris åt varje tysk seger. Man bufflade sig in till stan i sprickfulla tunnelbanetåg frampå kvällen, med huvudet som en myrstack av intryck och siffror. Ett par tre timmar senare skulle man ha texten obönligen klar". (Ur *Det kom aldrig i tidningen*).

Tjänstledig från Dagens Nyheter reste Bang vidare via Genève till Paris. Där ställdes hon inför inbördeskriget i Spanien. Affischer längs husväggarna manade till solidaritet, kriget fanns med i diskussionerna, och hos många hon mötte fanns ett brinnande engagemang.

Bild ur ; Det kom aldrig i tidningen

"Det sägs, återigen, att flygande reporters lever mitt i tiden, får uppleva den akuta verkligheten intensivare än andra.

Ja, gör vi det?

Jag har i min ägo ett foto som togs just under finska vinterkriget. Jag är med på bilden, och den är otäck. Det är en vinterdag i en finsk motti, de där små fickliknande slagfälten mitt i storskogen som finnarna var experter på att stänga in ryssen i, att där dö av artillerield eller köld och/eller skräck. Jag tror att det militära begreppet och ordet motti kom till under detta krig. Vi var en grupp frontreportrar som fick studera denna motti omedelbart efter likvideringen.

Det ligger ryska lik strödda i terrängen, stelfrusna bylten som ger ifrån sig en spröd klang som av klockor när man råkar snudda vid dem".

Den kvinnliga reportern står bredvid en finsk officer med en stupad ryss alldeles framför fötterna. Officeren tänder en cigarett åt henne just när kameran knäpper.

"Det ser vidrigt ut, jag har aldrig riktigt tålt att se på det fotot. Men det är i själva verket inte uttryck för en sinnets råhet, eller en bottenfrusen nonchalans, som det kan tolkas.

Alla rökande journalister rökte på de där makabra vandringarna; man var så van att traska genom mottis och samtidigt vande man sig ju aldrig; nerverna kärvade och det var midvinterkallt; man behövde den lilla lågan och vanegesten".

Ur *Det kom aldrig i tidningen*, Bonniers 1963

Det handlar om mod

Hon bestämde sig snabbt för att resa till Madrid, informerade Dagens Nyheters chefsredaktör Dehlgren om sina planer. Han avrådde, hon fick göra det på egen risk — men skickade ändå pengar som Bang bett om.

I Spanien skulle hon för första gången befinna sig i verklig livsfara. Innan avresan skrev hon hurtfriska brev till de närmaste med några rader i lite allvarligare ordalag, med baktanken att de skulle få tjäna som slutord ifall detta skulle vara det sista de hörde från henne. Redaktionen beordrade hon att åtminstone inte kalla henne "väsäll" i en eventuell nekrolog.

Ensam med en liten styrketår på nattlokal i Hitlers Berlin under Olympiaden 1936. Bild ur ; Det kom aldrig i tidningen

Bang själv hade redan gjort upp med döden, hon var inte rädd längre. Innan avresan till Spanien skriver hon till väninnan Cilla Frankenhäusen:

"Jag vet inte, men jag tror döden för mig bara är en tempusändring, man lever — man har levat. Men *liv* är huvudordet lika mycket. Och rädd är jag inte, bara ledsen om jag gör människor förtvivlade om också bara för en tid. I betraktande av det så kan man ju tycka att jag kunde låta bli att fara till Spanien, men du vet, det är trots allt en annan sak. Dominerar inte den journalistiska lusten

där, så är det inte vidare mycket med en. Och man kan ju lägga sig under en bil i Paris lika lätt".

I Madrid var fronten hela tiden nära, ofta på bara några kvarters avstånd. Dessutom fick hon känna av francosidans bombardemang av civilbefolkningen.

När hon skulle lämna Madrid fick hon inte plats på flygplanet ut. Hon fick istället resa genom landet och i Barcelona fick hon plats i ett annat plan och var med om en äventyrlig flygfärd över Pyrenéerna. Planet for på farligt låg höjd över pyrenéernas bergstoppar för att undvika francosidans flyg, och det öde som drabbat dem som åkte med planet Bang inte fick plats i. Det blev nedskjutet en bit utanför Madrid och bara några få överlevde. Hon hade tur som inte kom med och tur som inte tog tåget från Barcelona. Såväl järnvägsbanan som tunneln bombaderades dagen efter hon rest.

Till Cilla skriver hon:

"Hela de tre veckorna var förresten abnormt tröttsamma och påfrestande, mest därför att man aldrig visste om man skulle kunna komma därifrån igen, och för att man hela tiden måste gardera sig mot misstankar att vara spion eller någonting. Jag skulle önska att hela svenska folket fick gå igenom den nervspänningen, och se de bombmassakrerade barnungarna, så skulle de inte vara så åttkantigt belåtna som de är".

Hemkommen hyllades hon som Sveriges främsta reporter. Chefsredaktör Dehlgren på DN var nöjd. Bangs reportage hade höjt upplagan med flera tusen och det skulle bli fler utlandsjobb.

Bang gravid

Det blev också en Spanienresa till. Då var Bang i sjätte månaden. Ogift och ensam. Visst fanns det ensamstående mödrar, men det var en olycka att hamna i. Graviditeten hade inneburit stor vända. Förutsättningarna var väl inte direkt lysande. Inte heller att arbeta i en bransch där villkoren dikterades av män. Arbetstiderna helt anpassade till tidningen och så umgänget på krogen som tog vid efter avslutat värv. Inte en småbarnsmammas liv precis.

Bang gick över till cigaretter med låg nikotinhalt, la av med allt starkare alkoholhaltigt. Hon backades upp av alla kvinnorna omkring sig — kollegor och frestävänner — städslade en barnsköterska och skaffade sig ett eget hem och tog ledigt ett par månader för att invänta dottern Ruffas födelse.

Några veckor efter förlossningen var hon åter igång med arbetet. Hon gjorde inget för att dölja

situationen och därför blev hon lite av en pionjär — den nya kvinnan.

Men den nyblivna mamman hade ett hårt liv. Ekonomiska bekymmer och mycket extraarbete för att dra in de extra slantar som behövs till hushållet och det ibland ganska vidlyftiga utelivet. Och ganska snart längtar hon ut, bort från hemmaredaktionen, ut till världen.

Hon får på plats uppleva förhandlingarna mellan Hitler och brittiska premiärministern Chamberlain, Münchenkrisen, som blev upptakten till andra världskriget.

Bang återvänder skakad och skriver i ett brev till väninnan Cilla:

"Jo, som sagt, jag kom hem i torsdags, ganska förstörd invärtes måste jag säga av Hitlers framgångar i livet. Trött som ett as dessutom, för man sov inte särskilt i Prag, men det hade fått vara hänt om det inte gått som det gick. Att uppleva det fiaskot just där, var i starkaste slaget; när engelska journalister super sig fulla av äckel över den brittiska politiken har det gått ganska långt".

(Brevcitrat ur *Personligt*.)

Bang skrev engagerande och medryckande. Hon ville inte gärna orda om det speciella i att vara kvinnlig krigskorrespondent. Fördelar och nackdelar vägde mer eller mindre jämt. Men efterhand djupnade en insikt hos henne, en insikt om en väsensskillnad som hon kände:

"Journalistik ska vara saklig, har det alltid sagts. Ja, men kvinnorna har inte varit med och bestämt vad man menar med saklig. Därför tycks det mig att det är kvinnornas uppgift att ta fram den djupare sakens saklighet under den ytliga. Och med den djupare sakens saklighet menar jag i all enkelhet: se till att det aldrig får glömmas att bakom notiser och nyhetsstoff, bakom brottmålsreferat och krigsreportage döljer sig levande människor och att vad som helst inte får ske med levande människor.

Främst i den meningen att de kvinnliga journalisterna tillför fältet något som de manliga inte förmår, eller i varje fall har svårt för, tror jag på en för kvinnornas, för alla kämpande journalistik".

(Tal för södra KFUK, 26 april 1950).

ASSEZ DE MASSACRES!

LES PEUPLES EXIGENT L'ENVOI DU GOUVERNEMENT ESPAGNOL
de **CANONS ANTI-AERIENS**
— ARME STRICTEMENT DÉFENSIVE —
POUR PROTÉGER les VILLES OUVERTES

Nationalistsidans flyganfall mot civilbefolkningen vållade stark indignation i många länder. Bild: Arbetarrörelsens arkiv.

"Det finns inte ord för den skräck, den sorg och det elementära hat mot de skyldiga som griper en när man går en rond genom ett av Madrids bårhus dagen efter ett "lindrigt" bombardemang.

I kista efter kista, nakna enkla trälådor, ligger de där, jag räknar till sjutton...

På ett högre bord bredvid ligger två småbarn, en sjuårig pojke med krossat huvud, säkert ännu med byxfickorna fulla av alla småpojks internationella grejer. Kistan bredvid är inte en kvarts meter lång, det är en halvårsbaby som har dött av chocken eller fallet, han är oblodig och ännu söt.

Och kvinnorna! I en lång, ojämn rad ligger de där, med kläderna uppfläckta och det svarta spanska håret hopklibbat av blod, en har hela ansiktet krossat, man ser ingenting, vill inte se, vill skrika högt. En barnunge har inget huvud alls, han slutar med en blodig klut, en ung spansk pojke har hela ansiktets sydländska skönhet bevarat, han ligger med huvudet åt sidan och ser ut som om han sov.

Och ändå, det mest patetiska är inte sårerna och stympningen och blodet. Det är kläderna, dessa trasgranna kvinnokläder, som inte har någonting med krig att göra. Kvinnorna kan ha hållit på att skura golv, att diska, att klä pojken, att skvallra, vad som helst som inte förtjänar en fasansfull död".

(Ur artikel i DN 13—12 1936)

Det handlar om mod

De släpper ingen jävel över bron

av Marie-Louise Carlberg

*Det är nåt särskilt med folk i Bohuslän.
De gör saker som inte är så vanligt i andra trakter.
De ställer sig på järnvägsrälsen och stoppar tåg,
sitter i stugor och vaktar berg, binder fast sig vid träd
för att stoppa ett motorvägsbygge.*

*De gömmer utvisningshotade flyktingar och skänker
pengar till kvinnorna på Greenham Common.*

*På ett massmöte i Tokyo berättar Monica Lind från
Tanum i Bohuslän, hur Sverige drabbades av
Tjernobylnkatastrofen. Några dagar senare sitter hon
tillsammans med invånarna i det lilla fiskeläget på
Japans nordligaste ö och diskuterar deras gemen-
samma problem med kärnkraftsavfallet.*

*Världen har också knackat på bohusläningens dörr.
Ingenting är längre som förr, men det man gör i
Bohuslän är vare sig konstigt eller märkvärdigt – det
är alldeles självklart – säger de.*

Ett besprutningståg på väg genom Bohuslän...

En klar höstdag åker Anna Ostrowski och jag genom Bohuslänns landskap. Träden brinner i rödgula färger, åkrarna ligger vända i väntan på nästa sådd, bergen speglar sig i fjordarnas vatten. Det är vackert. Kargt, mäktigt och mjukt.

Vi är på väg till Kynnefjälls vaktstuga som ligger ett par mil sydöst om Strömstad.

Fjället är inte bara en gles befolkad vildmark med dvärgbjörk, ljungpipare och ringtrast. Det är också skådeplatsen för en folkresning av stor dignitet. Sedan april 1980 har det suttit folk i vaktstugan, dag som natt.

Det är mörkt när vi kommer fram, vi ser bara stugans upplysta fönster. Därinne sitter två kvinnor och en man vid bordet. Det är dem vi ska avlösa.

Elden knastrar i kaminen, och kaffet ska just koka upp. På bordet ligger Inger Walls stickning, Rut Mellberg skriver i dagboken vad som hänt under deras pass. Det är obligatoriskt.

Det är mitt första vaktpass, och det känns högtidligt att vara i stugan. Känslan av "om ändå väggarna kunde tala" är mycket påtaglig.

Vindkraftverk utanför

Vaktstugan har ett rum med två väggfasta våningssängar. Gasolköket står på diskbänken bredvid vattenhinken. Erik Johansson som bor alldeles intill, har under tio år fyllt på vatten och hämtat ved, och sett till att ingenting fattats. El till lampan över bordet kommer från det lilla vindkraftverket utanför knuten. Vid ytterdörren står extra stövlar och raggsockor till den som behöver.

På skrivbordet finns telefonen och ovanför på väggen hänger listan med de mest akuta telefonnumren. Om det händer något sätts telefonkedjan genast igång. I den svarta vaxduksboken är vaktpersoner uppskrivna fyra månader framåt.

Anna som varit här förr och vet hur det går till, ringer och påminner de två första som står i tur.

Allting andas ordning och trygghet.

— I förra veckan var tv här och spelade in för Gomorron Sverige, säger Rut. Det måste ni se på lördag.

De börjar bli härdade vad gäller journalister och andra besökare, nästan varje dag kommer intresserade och hälsar på. En del är inte så vänliga, utan raljerar över Ingers och de andras uthållighet. De får höra att de sitter där i onödan, det kommer inga bormaskiner till Kynnefjäll.

En manifestation

— Det är ingen av oss som tror att dom kommer med bormaskinerna just nu, det är inte därför vi vaktar. Vi gör det som en manifestation mot maktmissbruk och odemokrati. Det är vårt sätt att visa politikerna att det inte lönar sig att underskatta oss. Vår aktion har vuxit långt mer än att gälla bara Kynnefjäll.

På väggarna hänger synbara bevis på uppskattning. Det är diplom och utmärkelser, både från Sverige och andra länder. I en kista ligger dagböckerna staplade, fyllda med tankar, kunskap, hopp och beslutsamhet.

1 sept 1981

"I natt har vi vaktat vårt vackra Kynnefjäll. Varken Romanus eller Rydell eller deras legoknektar har syns till, och lika bra det, för dom har ändå ingen chans att överrumpla oss. Vi har bestämt oss. Här får inte borrar! Någonstans måste det finnas ren luft och rent vatten om människorna ska leva ett meningsfullt liv. Leve Kynnefjäll!"

Beslutsamheten i dagböckerna är lätt att förstå. Kynnefjäll är ett av de urberg det statliga programrådet för radioaktivt avfall (PRAV) ville granska för slutlig förvaring av landets heta kärnavfall.

8000 ton latent dödsbringande kärnavfall, strålande i årmiljoner, hotade — och hotar fortfarande — den gamla gränsbygden.

Det halvstatliga AB Atomenergi ville köpa mark vid Sannäsforden — strax söder om Strömstad — där en fabrik skulle byggas för utvinning av uran och plutonium ur framtidens atomavfallet.

Kommunen var välvilligt inställd, det skulle ge 250 nya jobb. 1965 skrevs köpekontraktet under. Sedan hände ingenting förrän januari 1969. Då hade kunskaperna om riskerna vuxit, och tidningarna i Bohuslän fylldes med oroliga insändare.

Skärgårdsbor, fiskare, jordbrukare och sommarvärdar kände sig lurade av exploatörerna och krävde nu klara besked; hur farlig var fabriken?

I januari 1970 kom Erik Svenke, direktör för AB Atomenergi, från Stockholm till Tanumshedes idrottshall, för att lugna de 1000 människor som mött upp. Han försäkrade att ingen fara förelåg. Men när motståndarsidan började rada upp frågor om haveririsker och plutoniumläckage, och krävde garan-

tier för sin säkerhet, blev svaren undanlidande.

När sedan debatten om kärnkraften kom igång på allvar, hade folk i trakterna färsk minnen av alla tvärsäkra löften som visade sig vara falska och alla frågor som aldrig besvarades.

Protesterna startar

Monica Lind bor i en röd stuga en bit utanför Tanum, med man och dotter Ida, 15 månader. Vi sitter i det ljusa nybyggda vardagsrummet, och hon berättar om alla underliga turer från myndigheternas sida, och om engagemanget för Kynnefjäll. Ida och mormor är ute på en promenad.

— Åren 1978—79 var en tid med många demonstrationer och protester, det var en väldig kraft i den kampen. Efter folkomröstningen—80, fick linje tre 60 procent från folk i Bohuslän.

Alldeles efter folkomröstningen började kampen om Kynnefjäll. Vid ett historiskt möte i Hede-kas april 1980, tyckte Helga Johansson att det hade pratats nog, nu måste det göras något.

"Jag blev så arg på han i Bullaren som sa "vi får väl se hur det går när vi fått in höet". Jag var så ilska att jag inte visste till mig...

Vänta och vänta... vad ska vi vänta på? Vi måste väl göra något nu, innan de spärrar av däruppe? Vad har vi annars gått ihop för? frågade Helga.

Det avdoade mötet fick nytt liv. Snart fanns ett enhälligt beslut om att börja vakta. Helga anade knappast då vilket jordskred hon hjälpt till att sätta i rörelse".

— Redan nästa dag började folk vakta, berättar Monica som var med på mötet. Helga ställde upp alldeles otroligt. Hon bakade och lagade mat, fyllde kylen proppfull hemma, så att hon kunde vara med.

Monica Lind vid bäcken i ekskogen, alldeles intill hennes hus. Bild: Marie-Louise Carlberg

Det handlar om mod

Det som sedan hänt har betytt mycket för kvinnorna, framför allt för jordbrukarhustrurna. De flesta är femtio-sextio år, och har tidigare mest varit hemma vid gården. Att vara med och vakta har brutit deras isolering.

— Kvinnorna på Greenham Common började sin aktion samtidigt med oss, vi i april och dom i oktober. Vad som händer på andra platser kom mycket nära — vi har ett gemensamt ansvar. Vi har visat det genom att ge Greenhamkvinnorna pengar från Kynnefjälls kassa.

Har klarat sig själva

Genom historien har Bohuslän till och från lytt under tre olika länder och dess kungar. Det var ändå människorna i trakten som såg till att livet gick vidare, vilken kung som än regerade. Det kan vara det — som någon har påpekat — som gjort att bohusläningen alltid har litat till sig själv.

— Sen finns här ett gammalkyrkligt arv — man lyder gud mer än människor. Till exempel att gömma flyktingar. Oftast är det dom som man minst av allt trott skulle våga bryta mot lagen. Inga radikalister som står på barrikaderna. Det är bondfamiljer och vanliga småmänniskor, som inte säger så mycket annars, men som alldeles självklart ställer upp.

*Civil olydnad i Ödsmål.
Konstnärer smyckar
berget innan det
sprängs.
Bild: Lasse Mongs*

Främlingsrädslan finns här som på andra ställen, men när man en gång mött en flykting, och sett henne som en medmänniska, då finns det inte längre någon rädsla och inte heller någon tvekan att hjälpa den som har det svårt.

I Bohuslän har man gömt många flyktingar, och den lokala polisen har känt till det, men inget låtsats om.

Likadant är det med Kynnefjällaktionen.

— En gång frågade jag ett par poliser vad de skulle göra om det verkligen brände till, skulle de

bura in folk? Jag visste att några av deras mammor var med och vaktade. Det visste myndigheterna också — det skulle komma poliser utifrån om det blev tal om "handräckning".

Under första vaktveckan drogs olika riktlinjer upp. Det skedde spontant, och har visat sig vara mycket kloka beslut. Icke våld var viktigt, inga knivar fick finnas, man fick inte dricka sprit eller vin, inte ens öl i vaktstugan. Ett vänligt bemötande, även mot dem som åkt till vaktstugan för att provocera.

— Vi skulle se upp med superaktivister, så att de inte tog över, och partipolitik var förbjuden. Här har funnits allt från anarkister till moderater, unga och gamla. Det har skapat många samtal i stugan som annars aldrig hade kommit till.

Skulle de komma med bormaskiner till Kynnefjäll nu, så blir det en ordentlig sammanstötning, tror Monica. Men makthavarna har bestämt sig för att lägga avfallet där motståndet är minst.

— Det verkar som om det är viktigare än bergets beskaffenhet. Det skulle inte se bra ut i ett land som kallar sig demokratiskt om man genomdriver såna här beslut med hjälp av militär och polis.

Kynnefjällaktionen har stor internationell betydelse. Dels vad gäller uthålligheten, dels frågan om avfallet.

Sverige går nämligen ut till andra länder och försöker sälja sin "översäkra" metod. Blir det motstånd mot att bygga kärnkraft i något land, så hänvisar man till Sverige som har löst problemet!

— Vanliga människor vet ju inget om kärnteknik, mer än att det innehåller plutonium. Folk häruppe vet att halveringstiden av det radioaktiva avfallet är 25 000 år. Och man vet också att vatten går i bergens sprickor. Det kan inte finnas något som är inneslutet som aldrig kan komma ut, när det gäller så långa tidsrymder.

Och om människor lever här om 25 000 år, hur ska de förstå vad som ligger nere i berget, när geologer och forskare går och funderar över vad våra hållristningar betyder, som bara är 3000 år gamla.

Instinktivt känner man att detta måste vara fel. Det stämmer inte, det är något lurrt med det hela.

Men *hela* historien om Sannäsprojektet nådde offentligheten först femton år senare. Då besannades bohusläningarnas oro och aningar.

I april -85 avslöjar tidskriften *Ny Teknik* att Sannäs var en bricka i spelet om ett framtida svenskt kärnvapenprogram.

Trots att riksdagen redan 1959 förbjudit konstruktionsforskning för svenskt atomvapen, kunde alltså ÖB, Foa och det halvstatliga atombolaget understödja dessa kärnvapenförberedelser under hela 60-talet. Med benäget bistånd av socialdemokratiska regeringens inre krets.

Ny Teknik sammanfattar Erik Svenkes insats vid

hans första och sista möte med Sannäsborna i Januari 1970:

”De militära motiv, som drivit fram både markköpen och den forcerade projekteringen, förtigs helt och hållet. Svenkes försäkringar och garantier till befolkningen i Sannäs om enbart civila motiv, är en medveten, metodisk och detaljerad verklighetsförfälskning från första till sista stavelsen.

Den, liksom rader av andra officiella programförklaringar som gjorts om den svenska atomenergipolitiken mellan 1947-1970, är en direkt följd av att regeringen förutsätter en strikt verklighetsförfälskning uppifrån och ner”.

— Det borde ju ha blivit ett ramaskri bland folk när detta med atomvapen kom fram. Men det var inte särskilt många som reagerade, säger Monica.

Gömmor flyktingar

Det finns många nätverk i Bohuslän, och Monica är med i samtliga. Tillsammans med sin man Dan Melander, syster Marianne från Alsike kloster i Uppland, och Nestor Verdinelli som är flyktingkurator i Göteborg, bildade hon Fristadsrörelsen — rörelsen som gömmer flyktingar.

Hon var också med och stoppade besprutningstågen som förgiftar banvallarna.

— Då var jag modig, säger Monica och skrattar. Där stod jag mitt på spåret med min lie i handen. Jag flyttar mig inte, tänkte jag när jag såg tåget komma. Besprutningståget trodde jag, men det var ett godståg. Jag fick kasta mig undan i sista stund, för det är svårt att få stopp på dem. Men den som verkligen blev rädd var lokföraren - jag såg skrällen i hans ögon då tåget dundrade förbi.

Under flera år satt Monica med i styrelsen för Folkkampanjen mot kärnkraft. Efter Tjernobylnkatastrofen blev hon ombedd att åka till Japan för att berätta hur Sverige påverkats. Intresset bland Japanerna var mycket stort — man såg framför sig ett döende Sverige, alla rapporter man fått hade kommit från USA.

— Men vad som hände i Sverige var dramatiskt nog, Jag var i Tokyo, Nagasaki och Hiroshima. På fjorton dagar hann jag med elva föredrag.

Monica skrattar. — Om jag vetat vad jag gav mig in på hade jag nog inte vågat.

Längst upp på Japans nordligaste ö, Honorobe, ligger ett litet fiskeläge. Där har myndigheterna planerat en avfallsanläggning. Likadant som på Kynnefjäll. Dit åkte Monica också.

— Det är ett litet fattigt fiskeläge, med hög arbetslöshet och glest befolkat. Trots att vi inte kunde varandras språk, så kom jag mycket närmare dem än folk jag pratade med i storstäderna, som var en stor upplevelse på sitt sätt, med ibland 4000 åhörare.

— Men det kändes "mer hemma" att sitta på golvet i en fiskares stuga och dricka te tillsammans med invånarna. Världen krympte när jag hörde dem

berätta vad som hände deras ö, och när jag sedan berättade för dem om vårt motstånd på Kynnefjäll.

När Anna och jag krupit ner i våra sovsäckar den där natten i oktober i vaktstugan, undrade jag hur många som sov i samma brits som jag låg i. Vad var det för människor? Vad hade fått dem att låsa dörren hemma, åka hit till fjället och lägga sig i denna brits? Jo, jo, jag vet, vakta Kynnefjäll. Vakta naturen, vaka noga över det som ska ärvas av andra.

Jag undrade om de kände sig modiga

När de berättade pratade de aldrig om mod. Visserligen var de aldrig rädda — men modiga...? De visste vad de visste, och gjorde det de gjorde för att det var tvunget. Så självklart var det — sa de.

(Citat hämtat ur boken "Kynnet som försätter berg" av Jan-Åke Noresson).

Det handlar om mod

Sanningen och rädslan

av Ingegerd Monthan

Jag är dramatiker och jag sitter vid mitt skrivbord och handskas med kungar, drottningar, vetenskapsmän, forskare, filosofer, och en och annan ingenjör.

De har alla några saker gemensamt; De är verkliga, inte av mig skapade rollfigurer. De har alla i sina liv hamnat i situationer där deras mod och deras rädsla utsatts för hårda påfrestningar.

Jag har inte kommit att berätta om dessa människor av en slump. Deras liv och deras öden—deras handlingar—har gett mig näring—mod att skriva och berätta om etiska och moraliska problem, sådana vi människor i alla tider har brottats med; Den politiska maktens ansvar, sanningens problem, kunskapens krav, och så vidare.

Ingegerd Monthan Bild: Mats Carlsson

Det låter stort och tungt. Kanske är det det också, men för mig har arbetet med denna typ av människor och deras problem, varit en väg att nå fram till andra människor - publiken - att våga fråga, våga påstå, våga undra: Kan det vara så här? Finns det fler som tycker som jag. Jag hatar krig! Etc.

Att vara rädd - att ändå våga. Våga vara modig nog att vara rädd. Rädslan har alltid varit mitt personliga problem. Därför skriver jag naturligtvis om människor som på olika sätt hanterar sin rädsla, gått under för den eller besegrat den - eller gått under för andra människors rädsla, eller blivit befriad genom andra människors mod.

Jag behöver förebilder i mitt liv - både negativa och positiva. Kanske mina förebilder hjälper mig att välja mina personliga ståndpunkter i just moraliska och etiska frågor, eftersom min rädsla ofta hindrar mig från att våga veta, vad jag egentligen tycker om till exempel genmanipulation.

Jag tror att det finns många som jag, som går omkring med en mängd allmänna känslor om vad som är rätt och vad som är fel.

Men vi har egentligen aldrig riktigt tagit ställning. Vi har inte behövt det kanske. Våra liv har egentligen aldrig pressat oss in i det absoluta valets hörna ännu. Men vi kan aldrig vara säkra. Hur försiktigt vi än försöker leva, hur snälla och generösa vi än är, åt alla håll. En dag står vi där och vet, att det inte finns någon genväg. JAG måste träda fram i ljuset, och visa mig, avslöja mig. Och jag har ingen aning om vad som sedan skall hända. Blir jag bortstött - blir jag älskad?

Religionen är på utdöende i vår tid och de politiska ideologierna trasas sönder av maktmissbruk. Jag kan många gånger känna mig vilsen och ensam och osäker. Det finns ingen gammaldags hederlig moral att ta till längre. Urgamla värderingar är plötsligt omoderna. Jag har svårt att hitta en stig som jag tror på, och som ger mig livsmod och energi.

Därför berättar jag om människor, som liksom jag letar efter något mer i livet än tillfredsställelse för stunden. Människor, som trots sin rädsla vågar försöket att vara hela människor. Jag behöver dem som tröst och vägvisare, och jag berättar om dem för min publik - för jag tror inte jag är ensam om mina problem.

Jag ska ta två exempel - två pjäser som på två olika sätt handlar om modet att säga nej till våld. Den ena handlar om en tysk kvinnlig kemist, Klara Haber, och den andra om en svensk vapeningenjör, Ingvar Bratt.

Pjäsen om Klara Haber skrev jag först. Det är en tragedi. Klara Habers man var den tyske kemiprofessorn och nobelpristagaren Fritz Haber.

Han var jude men konverterade tidigt till kristendomen för att få möjlighet att göra akademisk karriär i Tyskland. Efter första världskriget fick han Nobelpriset för sin framställning av syntetisk ammoniak - det används vid kvävegödning.

Under själva kriget blev han känd som den vetenskapsman som startade den moderna kemiska krigsföringen. Haber som var en glödande patriot startade första världskrigets ohyggliga gaskrig. Han började med att blåsa rent klor i gasform rakt in över fiendernas linjer i Belgien i Yprés 1915. 20 000 fransmän/algerier dog en ohygglig död. Han fortsatte sina "gasinstallationer" som det kallades under hela kriget. Under mellankrigstiden var han med och byggde upp Hitlers moderna kemiska krigsindustri, men utvisades av Hitler 1940 på grund av sitt judiska påbrå. På väg till Palestina dog han av hjärtslag.

Denna briljanta vetenskapsman hade följande motto: "En vetenskapsman tillhör hela världen i fredstid men sitt land under krigstid".

Hans hustru står det inte mycket om i lexikon och böcker. Men hon var doktor i kemi och hade en son med Fritz. Hon mådde dåligt av makens gasinstallationer. Efter den första, vet man att hon och Fritz ständigt grälade om en vetenskapsmans etik. I vems/vilkas tjänst ställer jag min kunskap till förfogande?

Fritz och Klara kunde inte komma överens. När Fritz förbereder sin avresa för en andra gasinstallation på östfronten, har makarna en häftig uppgörelse. Hon bönfaller honom att avstå, men hans plikt mot fosterlandet tvingar honom att göra vad han måste. Han åker iväg, och samma natt, natten till den 1 maj 1915 begick Klara självmord.

Pjäsen heter: Klara Haber hade en mission.

Den utspelar sig under de sista timmarna i Klaras liv, just innan Fritz skall resa och hon försöker få honom att avstå - men misslyckas. Hennes mission, att moraliskt rädda sin man och eventuellt en mängd okända unga män, misslyckades.

Klaras självmord provocerade mig. Jag kände en stark sympati med henne, men kunde inte förstå varför hon måste ge upp på detta sätt. Om någon skulle ha dött var det hennes mördare till man.

Under arbetet med pjäsen växte min vrede mot den våldsamme dödande mannen med farlig intensitet. Samtidigt måste jag inom mig gräva fram en Fritz Haber, en glödande patriot, en tysk vetenskapsman med starka känslor och förödande fantasi. Han var starkare än sin hustru. Han hade jägarens styrka och uthållighet - han hade TRON. Tron att han slogs för något gott. För sitt land, sin hustru, sitt barn. Det var hans PLIKT som god make - en god försörjare av maka och barn, och en god försvarare av det svaga.

Så framträdde han inom mig, och hans argument slog Klara till marken. Hon var svag i situationen, kunde inte försörja sig, kvinna... och hennes tårar... hennes vädjande om etik och moral. Vad är det i ett pågående krig!

Fritz fick henne att framstå som omoralisk, som inte ställde upp på sin egen familjs, sitt eget lands existensberättigande.

Ändå kände hon att hon hade rätt, men hon kunde ingenting göra. Hon skrek - men ingenting hördes. Hon kunde inte förverkliga sig själv - hennes åsikter, hennes känslor, hennes engagemang syntes inte längre i krigets Tyskland. För att bli synlig tog hon sitt liv.

Så tolkade jag det, för att själv inte bli totalt krossad av hennes öde. Och hennes död har ju gjort henne synlig, så tillvida att det nu existerar en pjäs om hennes kamp för livet. Men var hon modig? Det var svårt för mig att handskas med henne. Hon hade ju ett barn, en son, och

Det handlar om mod

hans liv måste ju bli märkt av detta för alltid. Ändå - ju längre jag trängde in i Klara Habers situation - ju ofrånkomligare verkade hennes självmord.

Till slut såg jag det som en förebild - en negativ förebild.

Om du inte visar vem du är i tid, om du väntar - lurar dig själv och din omgivning att du är någon annan... om du inte tar reda på vem du är, vad du står för - då kan du hamna i samma situation som Klara. Du hinner inte fram till dig själv i tid. Du går under.

Kanske har jag fel. Men, det var mitt sätt att ändå få hjälp att hantera Klaras självmord, så att pjäsen fick en äkta tragedis energi.

När pjäsen om Klara Habers självmord var klar, såg jag ändå livet i svart. Så mycket tid hade jag ägnat åt forskning i kemiskt krigsföring, att varje andetag kändes som förgiftning. Återigen blossade manshatet upp. Jag såg mig omkring, och såg våld, våld, våld. Jag minns att jag en dag roade mig med att sätta kvinnohuvuden på alla gubbar i Dagens Nyheter. Ganska intressant. Jag fick klippa i många tidningar innan jag fick ihop det antal kvinnohuvuden som behövdes. Dessutom visade sig de kvinnohuvuden till 90 procent tillhöra reklambilder eller artister av något slag.

Jag såg bara en förfulad, nedskitad, våldförd värld, och det var männens fel. Vi kvinnor var degraderade totalt. Totalt - inte undra på att Klara tog livet av sig. Och inte hade världen blivit bättre sedan 1915. Männen var sig lika - dödens änglar.

Då läste jag av en slump en recension av Ingvar Bratts bok: Mot rädslan. Och plötsligt började livet åter få sin mångtydighet.

Här var en vanlig ingenjör, en rädd kille, en duktig pappas pojke som sakta men säkert ändrar sitt liv - på grund av en övertygelse. Döda är inte mänskligt, att tillverka vapen för att döda andra människor är inte mänskligt. Vad gör jag då, om jag är en skicklig vapenkonstruktör och på väg mot en toppkarriär inom företaget? Jag slutar! Och vad gör jag när jag upptäcker att mitt företag smugglar vapen olagligt? Jag skaffar bevis och går till offentligheten med mina bevis. Låter enkelt va?

Jag blev helt slagen av Ingvar Bratts mod - trots sin stora rädsla gör han vad Klara inte gjorde - han visar sig i tid.

Jag fick Ingvars tillåtelse att skriva om honom utifrån hans bok.

Han ställde mitt eget konstnärsskap på sin spets. Att sitta och skriva om andra människors mod. Vad är det - mot att utföra det i VERKLIGHETEN?

Alla mina stora ord och ädla tankar - mitt engagemang - vad var det värt i ljuset av Ingvars mod. Jag träffade honom och blev irriterad. Han var inte någon superhjälte. Hela tiden talade han om sin rädsla. Han var rädd - hela tiden. Varför hindrade inte rädslan honom då? Nej, han visste vem han var. Rädd, men han tog ändå avstånd från vapen - från olagliga vapenaffärer, och då säger man nej - TROTS sin rädsla. Integritet. Han hade integritet.

Då skrev jag en monolog för en manlig skådespelare: Oidipus i Karlskoga. Jag utgick från Sofokles antika drama KONUNG OIDIPUS.

Han som tvingar fram sanningen om sig själv och därför går under. Jag bestämde att monologen skulle framföras av en skådespelare som har två roller i Kung Oidipus. Siaren Teiresias och den gamle herden på slutet. Dessa två är de som kommer med de sanningar som får Oidipus på fall.

Skådespelaren är på turné och befinner sig i Karlskoga. Han står på scenen i Teiresias roll och får syn på Ingvar Bratt i salongen. Då får han en black out. Vi - publiken - möter skådespelaren i hans loge. Han kommer in från scen som Teiresias och skall sminka av sig, göra sig i ordning för herdens roll och entré. Vi sitter där i hans loge, och han berättar om upplevelsen inne på scen. Hur han blev knäsvag av insikten - vad är en sanning från en scen mot att våga säga den i verkligheten! Våga säga sanningen! Trots konsekvenserna...

Ytterligare ett personligt problem.

Varför vågar vissa alltid tala sanning? Varför vågade Ingvar Bratt? Skådespelaren vrider och vänder på problemet. Han är en ganska hygglig, lite ynkelig figur, ganska suddig i konturerna. Därför passar skådespeleriet så bra för honom. Han döljer sig - men hoppas samtidigt bli sedd som den älskansvärda människa han är. Han har det inte lätt.

Det är bekvämt att vara suddig i kanten. Lätt att smita från ansvar och all trist privatmoral, som begränsar den lilla personliga frihet man lyckats skapa åt sig.

Vi stackare som tror att ottydligheten gör oss fria. Vi som tror att en bestämd åsikt är detsamma som förtryck och snubblande nära fanatism.

Den stackars skådespelaren blir djävligt irriterad på Ingvar Bratt. De där moralisterna som får oss andra att bli degklumpar.

Nå - monologen slutar med att skådespelaren gör sorti från sin loge men entré på scen som herden - för att åter stå ansikte med Ingvar Bratt i verklighetens publik. Han är rädd - men ändå hoppfull. Varför har Ingvar Bratt - med sin oerhörda verklighet gått på teatern för att möta en oerhörd överklighet? Skådespelaren hoppas att de behöver varandra. Där dessa två olika verkligheter mötas - korsas - uppstår något nytt - en ny väg - en utväg för de båda.

Jag behöver lika väl som andra människor ställa mig frågan: Varför håller jag på med det jag gör? Är det någon mening? Har jag något att komma med?

Jag blir modfälld ibland. Om teatern försvann - sak samma. Människor skulle leva vidare för det. Javisst - men en nyans fattigare. Sen är det upp till var och en hur många nyanser man vill ha i sitt liv.

Teatern ligger aldrig före - kommer aldrig med något nytt. För allt som berättas har redan skett. Sedan kommer teatern och berättar om det skedda och kan ställa frågor eller påståenden utifrån detta. Som berättare kan jag inte tala om något jag inte varit med om, eller gått igenom fysiskt eller psykiskt.

Sedan kan jag välja att tala eller tala. Kanske ligger mitt civilkurage i det faktum att jag vågar berätta om andra människors mod - det mod jag själv saknar.

Nu kommer värmen,
sådan är min sorg.
Dikten insinner sig först när en människa är helt förbi
och inte längre skulle orka skriva den.
Det har varit en intensiv dag.
Mina barn här långt om länge
och jag: tung och glad över deras besök
deras uppmärksamhet — och över att de:
behandlade mig som en människa
och jag dem likaså, att det således blev ett lyckat möte;
det känns som hade jag utfört ett framgångsrikt arbete
— och nu gläder jag mig åt deras avfärd, åt att de har
sitt eget liv, från vilket de kommer och hälsar på
mitt liv
och mig därinne som en snötiger.
Så gamla är tankarna i dag,
urgamla,
som klädda i silver och violett
och grått siden,
och ljuset gör så ont, så ont.

av Eeva Kilpi

Det handlar om mod

Sverige en "förebild" för pornografi

av Maria Edström XEFO reportage

Var fjärde videofilm som hyrs ut i Sverige är en porrfilm. I USA omsätter porrindustrin mer än film— och musikbranschen tillsammans.

Vissa tycker att porr är oförargligt.

Andra anser att pornografi är en instruktionsbok för våldtäktsmän och kvinnomisshandlare. Den hindrar kvinnor att bli jämställda.

Pornografi sägs ha funnits sedan urminnes tider.

Det har kampen mot pornografi också.

Den har hårdnat i takt med att porren blivit allt brutalare.

I sexshopar världen över kan du köpa tidningar och videofilmer med kvinnor som har sex med hundar, hästar, ormar och ålar. Män urinerar på kvinnor, binder, våldtar och torterar dem. Män sticker upp knytnävar, telefoner, hårtorkar, rakblad och knivar i slidan på kvinnor. Kvinnor kläs ut till små flickor som väntar på pappa. I "snufffilmer" dödas kvinnor på riktigt.

Detta våld mot kvinnor hetsar upp en del. Men det har inget med sex att göra, konstaterar Catherine A Macinnon, juristprofessor i Michigan, USA. Tillsammans med Andrea Dworkin har hon arbetat fram ett lagförslag som förbjuder pornografi grundat på mänskliga rättigheter och jämställdhet.

— Det är en lag som är för sex men mot våld. En del ser våld som sex, annars skulle inte våldsporren finnas. Men den pornografin skadar oss kvinnor. Vi kräver jämställdhet och den kan inte finnas samtidigt med porren.

Porrens förespråkare i USA förföljer Catherine A Mackinnon och Andrea Dworkin för deras lagförslag och åsikter. De förtalas och baktalas. Andrea Dworkin får inte sina böcker publicerade och det tog flera år innan Catherine A Mackinnon fick sin nuvarande tjänst. Porrtidningarna roar sig med att skriva om hur Andrea, Catherine och andra porrmotståndare i själva verket drömmar om att bli våldtagna.

Ändå ger de inte upp.

— Vi har lyssnat på kvinnorna och vi vet. Vi har rätt och porrens förespråkare har fel. Vi har samvete. De har inte något samvete, de vill bara tjäna pengar, säger Andrea Dworkin.

Catherine och Andrea anser att pornografin bidrar till att skapa trångsynthet, främlingsskap och avsky. Den skapar fördomar mot kvinnor som hindrar kvinnor överallt i samhället.

— Om alla kvinnor ses som fittor, vill du låta en sådan operera dig? En fitta är ingen maktbärande, advokat eller domare.

Andrea Dworkin och Catherine A Mackinnon, båda från USA, har arbetat fram ett lagförslag som förbjuder pornografi.

Bild: Petta Onne

Denna kvinnosyn sprids överallt, hävdar Catherine A Mackinnon. Det börjar i Playboy och slutar med snufffilmer.

— Det finns en logik som leder mot död. I Playboy är kvinnan en sak och mannen är en människa. Kvinnan är mannens tillgång. Därför känner du dig som ett objekt när du älskar med en man som lärt sig en kvinnosyn genom porren. I snuffilmerna dödas vi som en sexakt, kvinnan har blivit den slutgiltiga saken.

Catherine A Mackinnon och Andrea Dworkin besökte Sverige i november och deltog i en konferens om pornografi som ROKS, Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige arrangerade. 200 kvinnor och 3 män deltog i konferensen.

De båda amerikanskorna chockade församlingen genom att berätta att svenska kvinnor användes för porr världen över. Porrens förespråkare håller fram Sverige som beviset på att porr inte gör någon skada. I jämställdhetens förlovade land Sverige, är porren fri och ändå mår de svenska kvinnorna bra.

Verkligheten är en annan.

1973 — 1988 ökade antalet anmälda våldtäkter i Sverige med 88 procent. 1976 fälldes 98 procent av våldtäktsmännen. 1986 blev bara 33 procent fällda.

Varje år dör 50 kvinnor av misshandel och över 13 000 fall av kvinnomisshandel anmäls varje år. Och på landets kvinnojourer ser man en direkt koppling mellan pornografi och kvinnomisshandel.

— Man får vara både blind och döv för att inte se det sambandet, förklarar Ebon Kram, ordförande i ROKS. Hon har mött kvinnorna vars män använder porren som en instruktionsbok för misshandel. Och det finns ingen porr som är bättre än den andra.

— Det finns ingen mjukporr lika lite som det finns mjuknazism eller mjukapartheid.

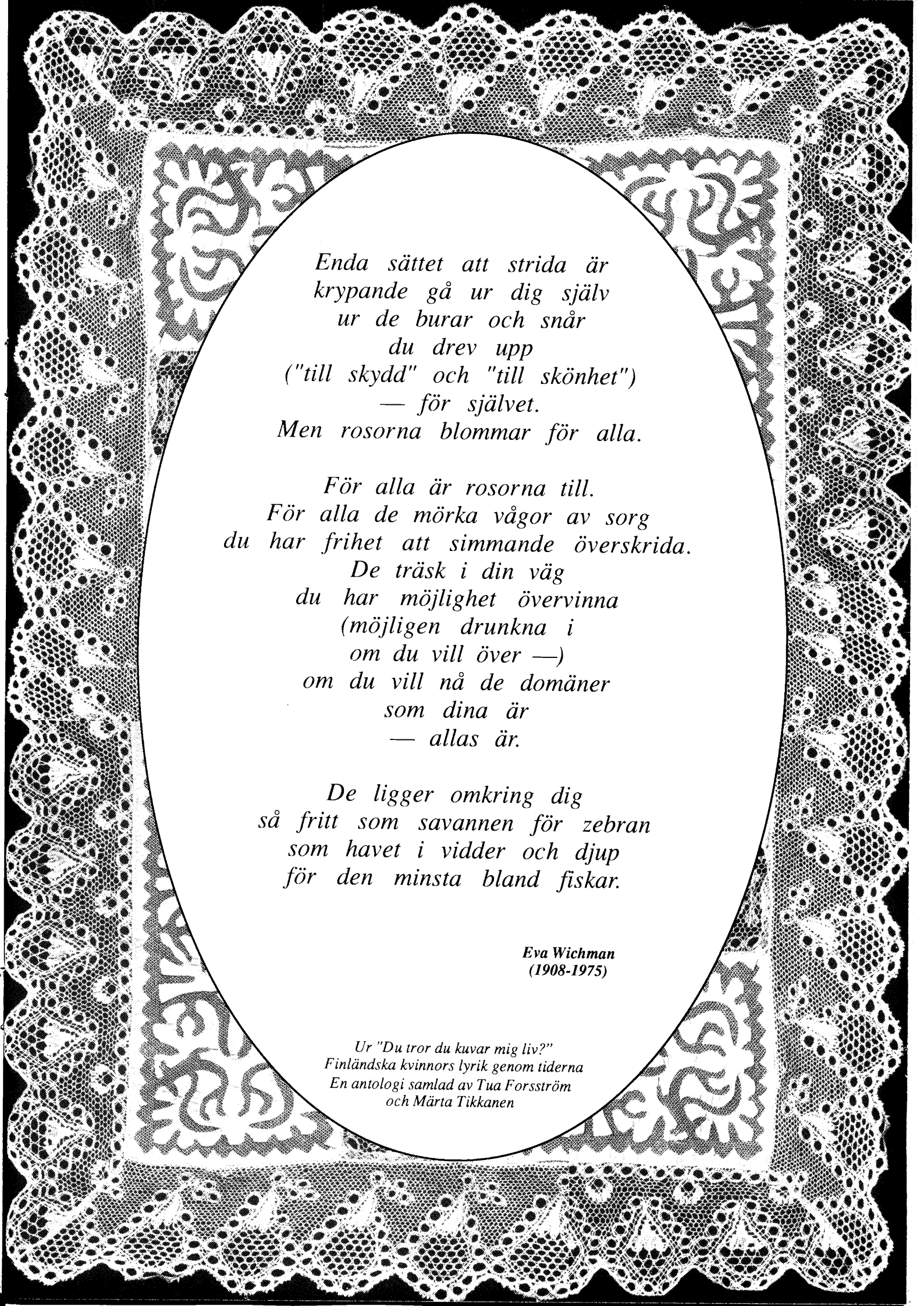
För dessa åsikter har Ebon Kram fått höra många smädesord av porrens förespråkare. Men att bli kallad "moralfascist" skrämer henne inte.

— Det är dags att kvinnor blir jämställda 24 timmar om dygnet, ända in i sovrummet.

Catherine A Mackinnon betonar att pornografin inte handlar om yttrandefrihet. Det är en sexuell ojämlikhet och inget annat. Därför ska lagar som begränsar porr placeras bland dem som värnar om mänskliga rättigheter och jämställdhet.

— Svensk lag lovar er jämställdhet.

Använd den.

*Enda sättet att strida är
krypande gå ur dig själv
ur de burar och snår
du drev upp
("till skydd" och "till skönhet")
— för självet.
Men rosorna blommar för alla.*

*För alla är rosorna till.
För alla de mörka vågor av sorg
du har frihet att simmande överskrida.
De träsk i din väg
du har möjlighet övervinna
(möjligen drunkna i
om du vill över —)
om du vill nå de domäner
som dina är
— allas är.*

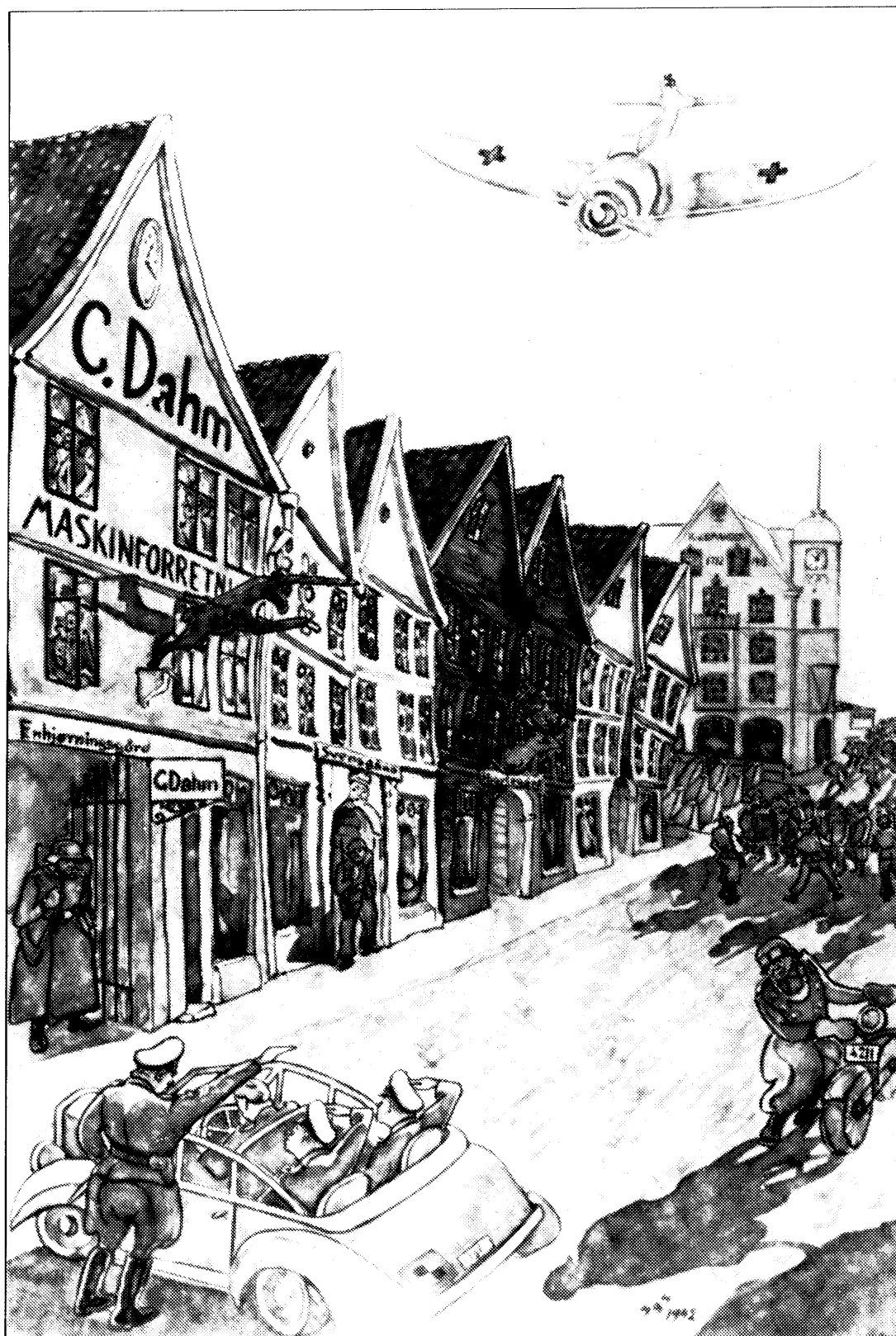
*De ligger omkring dig
så fritt som savannen för zebran
som havet i vidder och djup
för den minsta bland fiskar.*

*Eva Wichman
(1908-1975)*

*Ur "Du tror du kuvar mig liv?"
Finländska kvinnors lyrik genom tiderna
En antologi samlad av Tua Forsström
och Märta Tikkanen*

Det handlar om mod

Teckning av Signe Sivertsen, Bergen

KODNAMN THETA

— Visst var vi rädda ibland, men bara stundtals. Vi visste att vi utförde ett viktigt uppdrag, och det kändes som om vi befann oss i brännpunktens mitt. Det fick oss att glömma riskerna.

Wenche Holm är en dam i sjuttioårsåldern, bosatt i Oslo. Som nittonåring var hon agent i en spiongrupp. Att koda och dechiffrera hemliga telegram var hennes uppgift. Rösten är lugn och trygg och hennes berättelse om den dramatiska tiden för femtio år sedan är full av humor.

— Mitt största problem var egentligen att förklara för mor varför jag sena kvällar och nätter så ofta måste iväg ut, säger hon.

— Till vår frimodighet bidrog också att vi på den tiden inte hade någon insikt i hur begåvade Gestapo var som efterforskare...

Bergenpojken Jan Dahm var tekniskt intresserad sedan barnsben och i fjortonsårsåldern skaffade han sig en amatörradio-sändare och lärde sig att telegrafera. Efter gymnasiet började han studera vid Bergens tekniska högskola.

Sommaren 1940 gick det rykten i Bergen om att Tyskland skulle invadera England.

Enligt dessa rykten skulle norska fiskesbåtar beslagtas och användas av ockupationsmakten i anfall mot England.

Tillsammans med några vänner beslöt Jan sig för att försöka varna engelsmännen om de såg att ryktena besannades. De skulle hålla uppsikt över fiskeflottan och om båtar konfiskerades tänkte de underätta England. Detta måste ske via radio. De började med det riskabla arbetet att bygga en radiosändare. Gruppen bestod av tolv personer.

Just när radiosändaren höll på att färdigställas förräddes de av en norrmän som gick nazisternas ärenden. Mitt under en tentamen blev Jan hämtad av Gestapo.

— Tillsammans med de andra tolv sändes jag under sträng bevakning till Oslo. Jag fick fängnummer nittio och placerades i cell nummer nittiosex. Förhören var hårda men korrekta. Tortyr användes inte.

Dödsdomar

Förhören varade i tre månader. Därefter formulerades åtalspunkterna. De löd: Landsförräderi och spionage. Det yrkade straffet var dödsdom. Hela gruppen ställdes inför krigsrätt. Efter tre dagar avkunnades domarna: Tre av de tolv dömdes till döden, de övriga fick långa fängelsestraff. Jan Dahm och en annan av gruppens medlemmar släpptes i brist på bevis.

Han återvände till Bergen med anmälningssplikt hos Gestapo två gånger i veckan. Men erfarenheterna från Gestapos fängelse och rättegången, avskräckte honom inte från fortsatt underrättelsetjänst. Tvärtom. Han var fast besluten att dra nytta av de inblickar han fått. Han ville starta en ny grupp. Han hade flera nära vänner som var nyutbildade telegrafister. Dem invigde han i planerna och tillsammans började de att söka efter en lämplig lokal. De kallade sig Theta.

Åtog sig uppdraget

Det var i detta skede Wenche Holm kom med i bilden. Hennes far som var officer, hade flytt till England. Hon ville följa efter och någon hade rått henne att vända sig till Jan för att få råd om hur hon skulle göra. Någon resa till England kunde han inte ordna, men efter mötet med honom ändrade Wenche sina planer. Hon behövdes i Theta och hon åtog sig uppdraget.

Den äldre delen av Bergen heter Bryggen. Området har en mycket säregen prägel. Bergen var en viktig hansestad till långt in på 1700-talet och hanseköpmännen använde Bryggen som plats för lagerlokaler och handelscentrum.

Stadsdelen har fått sitt namn av sitt läge. Delar av kvarteret var i äldre tider byggt på pålar ut i vattnet, och fortfarande vätter alla husens gavlar mot en havsvik. Byggnaderna är långsträckta och ligger mycket tätt. Trånga gångar löper utmed husens långsidor. Det påminner mest om ett ålderdomligt fiskeläge där husen vuxit till jätteformat. Timmerväggarna är omålade. Här har det alltså varit liv och rörelse i flera hundra år, men en bit in på 1900-talet övergavs området. Byggnaderna förföll och det blev tyst och tomt. Här skulle Thetagruppen hitta ett utmärkt gömställe.

Jan Dahm och jag hade stämt möte på Bryggen. Vi vek av in i en av de mörka, smala gångarna, gick cirka femtio meter och så klättrade vi uppför en smal trätrappa. Framför en oansenlig, handtagslös trädörr stannade Jan Dahm och tog fram en krokig, lite rostig ståltråd. Han höll dess ändar mot var sin spik i dörren — som till min stora förvåning gled upp. Genom ståltråden hade han kortslutit spikarna och satt ett sinnrikt låsmaskineri i rörelse. Han hade själv konstruerat låset för 50 år sedan.

Vi befann oss i Kaféet. Så kallades

Det handlar om mod

Thetagruppens hemliga högkvarter på den tiden det begav sig. Rummet var ungefär 20 kvadratmeter stort och ytterst väl ljudisolerat.

— Inga ljud trängde ut härifrån, berättar Jan. Vi kunde till och med ha skjutövningar härinne. Nere på gatan hördes inte skottsälvorna.

Thetagruppen måste arbeta efter ett mycket strängt reglemente. Av säkerhetsskäl fick de aldrig träffas mer än ett par åt gången. De fick inte heller fotografera varann. Gruppbilder på medlemmarna saknas helt från den här tiden.

Museum

I början att åttiotalet beslöt riksantikvarien att Thetas högkvarter skulle restaureras och idag fungerar det hemliga rummet som ett slags museum som är öppet för allmänheten ett par timmar i veckan. Jan Dahm intygar att det ser ut precis som då. Där finns allt: Fotoutrustning, radiosändare — en mobil och en bärbar — där finns skrivbord, väggfasta nedfällbara sängar, elektrisk spis, en stor dricksvattentank, plats för livsmedelsförråd, vask, soffgrupp och hursar med olika förnödenheter. Till och med en sollampa.

— Vi räknade med att någon kunde behöva gömma sig här för en längre tid. Gå under jorden. Med hjälp av sollampan skulle man undvika risken att senare väcka uppmärksamhet genom sin blekhet.

— En sak har Jan glömt vid rekonstruktionen av rummet, påpekar Wenche Holm. Det var en detalj som imponerade djupt på mig och som bidrog till att vi alla kände oss så trygga i det hemliga rummet. På tredje steget på den trätrappa som ledde ditupp hade Jan monterat en anordning som utlöste en signal uppe i rummet om man trampade där. Vi Thetamedlemmar hoppade alltid över det tredje steget, men om någon utomstående skulle gå där varnades de som befann sig däruppe.

All den tekniska utrustningen kom från England. En nittonårig gymnasist, Bjarne Winter Thorsen, utsågs till kurir och hämtade vad som behövdes. Han gjorde åtskilliga resor med fiskeskutan Borghild mellan Norges Vestland och Shetlandsöarna.

En gång förde Bjarne med sig avancerad kirurgisk utrustning tillbaka hem till Bergen. Instrumenten placerades prydligt i byrålådor i Kaféet. Thetamedlemmarna

Wenche Holm

Peterhead, basen för de norska fiskebåtarna som motståndsrörelsen använde. I bakgrunden skymtar "Borghild". Ur boken Theta Theta av Kristian Ottosen.

visste vilka risker de utsatte sig för och de förberedde sig på allt. De hade kontakt med en läkare som erbjudit sin hjälp om någon skulle bli skottskadad. Enligt planerna skulle han då föras till det hemliga rummet med förbundna ögon.

Alla Thetas medlemmar var unga. De flesta kunde faktiskt förväxlas med skolelever och några av dem gick verkligen fortfarande i skolan. De valde att utföra de mest riskabla momenten, sändningar-

na, vid den tidpunkt på eftermiddagarna då skolorna i Bergen slutade. Då övervämmades gatorna av skolungdom och Thetamedlemmarna drog inte blickarna till sig när de skyndade iväg med den bärbara radiosändaren i en vanlig skolväska.

Wenches uppgift var att koda och dechiffrera telegrammen. Bjarne hade haft mycket lite tid på sig när han instruerade henne. Båten Borghild väntade på att på nytt föra honom till England.

Gör tvärtom!

— Bjarne visade mig hur jag skulle koda de telegram vi sände iväg. Det var komplicerat och ett mycket grannliga arbete. Allt måste ju stämma. När jag förstått hur det skulle gå till, rusade han mot dörren. — Men Bjarne, hur ska jag kunna tyda de telegram vi tar emot? frågade jag. — Gör

bara precis tvärtom! Läs först lodrätt, sedan vågrätt, från höger till vänster och börja bakifrån, sade han innan han öppnade dörren och sprang iväg nerför trappan.

Wenche väntade med stor spänning på det första telegrammet.

— Till all lycka lyckades jag tyda det. Det var tur, för det fanns ingen att fråga förrän Bjarne kom tillbaka.

Theta lyckades bygga upp ett kontaktnät med förgreningar till hamnar, fyrar,

tullväsende och olika myndigheter. All båttrafik till och från Bergen rapporterades till Jan som sedan valde ut vilken information som skulle sändas vidare till England.

Bland de krigsskepp som Thetagruppen särskilt fått i uppdrag att hålla utkik efter, var Bismarcks systerskepp, slag-skeppet Admiral von Tirpitz. I mitten av januari 1942 förlorade de allierade kontakten med Tirpitz. Skeppet observerades senast i Wilhelmshafen. I slutet av januari fick Theta genom sina kontakter kännedom om att Tirpitz låg i en vik utanför Trondheim. Omedelbart sändes ett telegram till England. I mars mottog Theta följande uppmuntrande telegram därifrån:

"Våra hjärtliga gratulationer. Vi är stolta över er. Informationen från Theta har förkortat kriget".

Thetamedlemmen Kristian Ottosen arresterades av Gestapo i juni 1942. Trots att han utsattes för mycket hårda förhör och tortyr lyckades han hålla tyst.

Flydde till Sverige

Trots att han inte yppat något om Theta beslöt man ändå från engelsk sida att av säkerhetsskäl lägga ner stationen tills vidare.

Wenche och Jan beordrades att lämna Bergen. De flydde tillsammans till Sverige.

— Vi tog Hurtigrutten till Bodö. Därifrån gick vi till fots mot Sverige. Vi var mycket rädda så vi gick fort rätt öster ut. Vi vandrade i fem dagar. Vi såg inte en människa. Myggen höll på att ta kål på oss. Vi saknade karta och vi visste faktiskt inte alls var vi var när vi upptäckte en vägvisare där ordet till, var stavat med två l. Då var vår lättnad stor! Vi befann oss vid Märkenäs fjällstuga och vi blev mycket väl mottagna med knäckebröd och färskt smör.

Jan for iväg till England men Wenche stannade i Stockholm tills vidare. Efter några veckor stötte hon på en av sin fars kollegor på en gata. Han hade nyss flytt från Bergen och han bjöd Wenche på lunch.

— Jag frågade om vad som hänt i Bergen på sista tiden.

— Inget särskilt, sa han.

Men efter en stunds tystnad tillade han:

— Jo förresten. Tyskarna gjorde en

stor razzia på Bryggen.

Wenche blev djupt skakad.

— Jag fick inte visa hur jag berördes av nyheten. Jag måste sitta stilla och konversera om allt möjligt tills lunchen var slut. Det var nästan outhärdligt. Tankarna for genom huvudet. Vet de detta i England? Jag måste i alla fall telegrafera. Hellre ett telegram för mycket än ett för lite. Så resonerade jag med mig själv, medan minuterna kröp fram.

Efter lunchen rusade Wenche till sin brittiska kontakt och fick iväg sitt meddelande. Senare fick hon veta att varningen nått Jan och Bjarne i sista stund. De var på Shetland och stod just redo att gå ombord på kurirbåten tillbaks till Bergen.

Där skulle de återuppta Thetas verksamhet i Kaféet. De visste inte att tyskarna

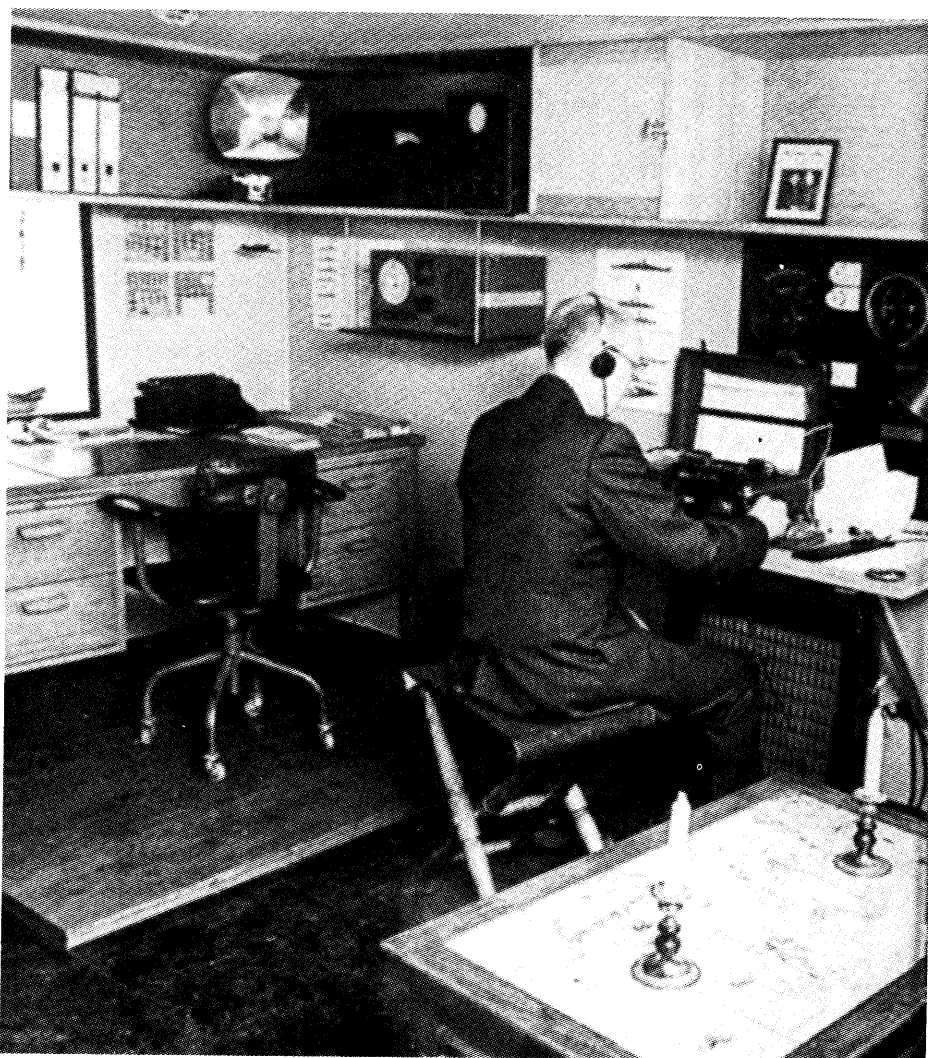
upptäckt deras högkvarter, men Wenches meddelande stoppade dem i tid.

Bara sex Thetamedlemmar hade befunnit sig i Bergen vid tiden för upptäckten. Två av dem greps av Gestapo. De andra undkom.

Thetamedlemmen Rolf Utne tog tjänst i Royal Air Force och blev nedskjuten och dödad 1944. Frank Olsen dog i ett fångläger i Würtemberg samma år.

Av Thetas medlemmar var det flera som satt i koncentrationsläger och fängelser i långa perioder, men alla utom dessa två överlevde kriget.

Wenche Holm for till England, gifte sig, genomgick en militär utbildning och bar uniform "tills den inte längre passade mig". Hon födde barn och återvände till Norge midsommarafton 1945.

"I etern igen"... 26 maj 1983. Telegrafisten tar emot hälsningstelegram från Home Station.

Det handlar om mod

Motståndskvinna hela livet

av Lisbeth Lindeborg

"Som motståndskämpe stod jag alltid, i likhet med många andra med ena benet i fångenskapen. Tjugo gånger fängslades jag, nitton gånger kom jag undan. Över gränserna gick jag lika ofta som förr över trösklarna i mitt hem. Bara faran växte, år efter år....."

(Ur Lore Wolf: Ein Leben ist viel zu wenig)

En gång kallades hon "kommunismens vita korp": Lore Wolf, tysk motståndskvinna, mot Hitler, mot nazismen. Efter kriget fortsatte hon att arbeta politiskt, även som journalist, som författarinna. I dag - 90 årig - bor hon fortfarande i Frankfurt/Main.

Tätt tryckta intill en knastrig radioapparat, fjärran från sitt hemland, upplevde Lore och Hans Wolf Hitlers maktövertagande i Nishni Novgorod. Efter tre år i Amerika, där Hans Wolf arbetat på en bilindustri i Detroit, hade den unga familjen Wolf, Lore, Hans och den 7-åriga dottern Hannelore flyttat sina bopålar till den ryska staden år 1932. Där erbjöd de nyöppnade bilfabrikerna en säker utkomst.

Men vårvintern efter det nationalsocialistiska maktövertagandet den 30 januari 1933 blev en orolig tid för Wolfs. Brev från Tyskland kom inte längre. Vad hade hänt med Lores far som var medlem i det socialdemokratiska partiet? Varför hörde de inget från Hans föräldrar och syskon, alla kommunister?

Trots varningarna från Sovjetiska vännerna beslutade därför Lore och Hans Wolf att åka hem på besök i april 1933. Innan de lämnade Sovjet hade de ordnat returbiljett och förmyat sina visum och arbetstillstånd, eftersom de avsåg att återvända till Mishni Novgorod några veckor senare.

Men — det blev inte så.

I stället för av föräldrarna möttes familjen Wolf på stationen i Frankfurt av — Gestapo. Sedan Lore och Hans fråntagits sina papper och de flesta av sina ägodelar, släpptes de mot löfte att inte bedriva politisk propaganda.

Men lättnade över att se sina närmaste oskadda förbyttes snabbt i en ny akut oro. Tillvaron i Hitlers Tyskland, som inte längre var deras, blev som en ond dröm.

Dagligen försvann släktingar och vänner, spärrades in på tukthus och i koncentrationsläger. Många hade redan tvingats gå i exil.

För den då 33-åriga Lore Wolf började det stå klart vad fascism innebar. Nazisternas bokbål på Frankfurts Römerberg den 10 maj blev en händelse av avgörande betydelse för henne: "Hjärtat dunkade i bröstet. Jag kunde inte behärska mig, utan skrek ut: här bränner ni den tyska själen". Runt omkring henne frös tystnaden till is. Men hon häktades inte.....

*

Lore Wolf blev motståndskämpe. Och kommunist. I 7 1/2 år skulle hon nu komma att leva instoppad i livsfaran.

Sitt arbete inom motståndet började Lore Wolf i Frankfurt. Där utgav hon tillsammans med andra likasinnade anti-fascistiska tidningar och flygblad, där sanningen om Tredje Riket uppenbarades för en växande läsekrets: rapporter om koncentrationsläger; redogörelser för nazisternas våldsdåd; varningar att Hitler rustade för ett krig som man aldrig skulle vinna.

Tillkomsten och spridandet av varje ord var förenat med livsfara, ty avslöjandena var av sådan art, att gruppen ständigt arbetade med Gestapo hack i häl. Lore Wolfs uppgift var att ställa samman information, skriva artiklar och distribuera flygblad. Var kunde hon säkrast göra detta? Jo, den säkraste platsen, det måste vara inne i själva lejonkulan, resonerade Lore Wolf, och hyrde ett rum hos en ärkenazist. Där utgav hon sig för att vara affärskvinna från en närbelägen småstad i behov av ett rum i Frankfurt för särskilda ärenden och särskilt brådskande korrespondens.

Omgiven av bilder på Hitler, Goebbels och Hess tog sig Lore Wolf an sitt riskfyllda arbete.

Utanför dörren hörde hon husets dotter, medlem i det nazistiska flickförbund BDM, sjunga nazistiska sånger om den röda fienden som borde förintas.

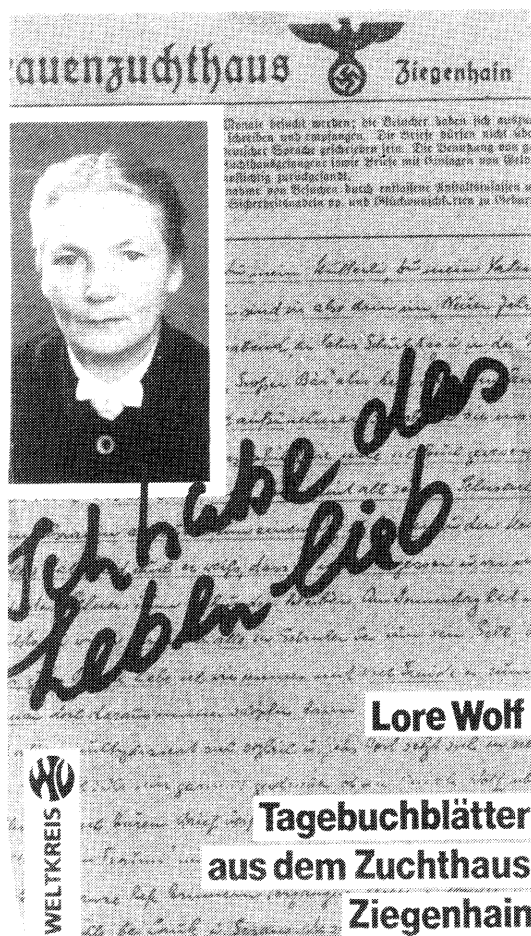
*

Men - hösten 1934 började marken att bränna under fötterna. En förrädare fanns mitt ibland dem i motståndgruppen. Lore Wolf anade vem det var och lyckades fly i tid. Till fots gick hon över bergen och genom skogarna i Taunus, över gränsen

till det ännu fria Saar. Här, och senare i Schweiz fortsatte hon sitt motståndsarbete inom hjälporganisationen "Rote Hilfe". Hon var också kurir, en ytterst farlig verksamhet, där säkra adresser och sekunder ofta betyder liv eller död. Hon arbetade nu under olika täcknamn och förbjöds att ta kontakt med familj och vänner:

"Med tiden vande man sig vid de ständiga försiktighetsåtgärderna, man anade faran och visste som med ett sjunde sinne, då man måste sätta sig i säkerhet.

Men vid ensamheten vande jag mig aldrig".

Så ensam var hon att hon åt framför spegeln för att få sällskap.

*

En dag skulle Lore Wolf, nu med kurirnamnet Lene, och i sällskap med den kände motståndsmannen Sepp Wagners 15-åriga dotter lämna över flygblad till en kvinna som bodde vid gränsen mellan Frankrike och Saar. Då de kom dit

meddelade kvinnan Lene att hon ofördröjligen måste infinna sig till ett sammanträffande i ingenmansland mellan Frankrike och Tyskland, (Ingenmansland fick inte beträdas av varken tyskar eller franska medborgare). Medan hon oavbrutet pratade ledde kvinnan dem genom skogen i ingenmansland och utan att de märkte det, in på tyskt område. Några tyska soldater kom ridande mot dem och kvinnan - en förrädare - skrattade och sade: "Nu Lene hade du otur". Förstenad stod Lore Wolf och kunde inte röra sig ur fläcken. Men flickan hon hade i sällskap reagerade: hon grep Lore i handen och de sprang för livet tillbaka till ingenmansland, tillbaka till säkerheten.

*

Då andra världskriget bröt ut befann sig Lore Wolf tillsammans med sin 14-åriga dotter Hannelore i Paris. Överallt arresterades nu de tyska emigranterna och skickades till uppsamlingsläger. Men inte Lore Wolf. Hon valde att arbeta i en fransk ammunitionsfabrik i Nevers. Där upplevde hon den tyska inmarschen år 1940.

Stunden var kommen att återvända till Paris och gå under jorden, nu i den franska motståndsrörelsen la 'resistance'. Hennes uppgift var att ta emot och sprida flygblad på grönsakstorg och marknader men också till tyska soldater.

Lore och hennes dotter bodde nu på ett litet pensionat, där ännu en tysk emigrantkvinna, en fru Regitz, var gäst. Hennes man var internerad och själv var hon gravid i sjunde månaden. Så gott hon kunde tog nu Lore Wolf hand om fru Regitz och delade med sig av sin svält-ranson till henne. En dag kom herr Regitz oväntat tillbaka från interneringslägret iförd ny kostym och tämligen välnärd. Detta

väckte genast Lore Wolfs misstankar...

*

Så kom den 30 augusti 1940.

Hannelore var i skolan. En knackning på dörren. Ute i farstun väntade herr Regitz. Men inte ensam. Gestapo hade äntligen hittat "kommunismens vita korp". Klockan var nio på morgonen.

I väntan på sin dom skrev Lore Wolf:

Det handlar om mod

"Mitt liv ligger i vågskålen, jag kan inte längre rädda mig själv. Cellen är sluten omkring mig; vännerna är borta, mitt barn någonstans (...) Inombords har jag gjort upp med allt. Jag är fri från ångslan. För vad kan hända mig mer? Chansen att överleva är ringa".

*

Den 3 maj 1941 ställdes Lore Wolf inför rätta i den så kallade Folkdomstolen i Berlin. Inom motståndsrörelsen var den känd under namnet "Blodsdomstolen". Här avverkades dödsdomarna mot politiska fångar på löpande band. Också Lore Wolf räknade med dödsstraff. Men hon hade tur. En annan domare än den beryktade "dödsdomaren" Freissler var i tjänst. Och Lore Wolf som beslutat att inte undanhålla något om sig själv, att säga absolut hela sanningen, blev trodd. Den del av anklagelsen som omfattade landsförräderi ströks. Därigenom räddades hennes liv. Då domen uttalades en och en halv månad senare löd den på 12 års tukthus. Inombords jublande hon...

I fyra år satt hon därefter i isoleringscell.

Att hon överlevde!

Hennes arbete nu bestod i att sy i knappar i soldatrockor och kanta filtar med material som var så hårda att hennes fingrar blödde. Matransonerna var så ringa att de knappt räckte till överlevnad. Hon blev sjuk i halstuberkulos.

Det var ett under att hon överlevde tiden i isoleringscell, berättar Lore Wolf idag. Det som räddade hennes liv var mötena med några enstaka människor som inte förstörts av nazismens omänsklighet. En av dem var en väkterska som ombesörjde penna och skrivbok - i största hemlighet. Hade det blivit känt hade det inneburit döden för dem båda. En annan väktare lämnade henne oövakad vid ett sjukhusbesök, så att hon skulle kunna fly. Men Lore Wolf

utnyttjade inte tillfället. Hon visste att väktaren skulle komma att dödas för sin oaktsamhet.

Men hon överlevde.

*

Så kom våren 1945 och åter närmade sig livsfaran Lore Wolf. Ty i krigets slutskede avrättade nazisterna sina politiska fångar en efter en; de var framtida vittnen och måste tystas. Lore Wolf och hennes medfångar hade nu förts till koncentrationslägret i Bergen-Belsen. Men genom en rad oförutsedda - lyckliga - omständigheter lastades de inte av

järnvägsvagnarna, utan de forslades vidare till koncentrationslägret Fulsbüttel utanför Hamburg.

*

Befrielsen 1945 blev också Lore Wolfs befrielse.

De utländska fångarna släpptes först, engelsmän, amerikaner, holländare. Alla sjöng de sina nationalhymner då de gick ut genom lägerportarna.

"Mrs Wolf till porten ekar det från högtalarna.

Jag springer så fort benen bär mig. Där står den engelske majoren med handen till hälsning. Han öppnar porten och låter mig gå ut som den första.

Där går vi nu, vi tyska politiska fångar, ut i

Lore Wolf och hennes dotter Hannelore

friheten. Det är dödstyst. Den tyska nationalhymnen kan vi ju inte sjunga. Bara tårarna rinner över infallna, trötta ansikten.....

Men vi är fria. Vi lever ännu och världen tillhör oss". (Ur Ein Leben ist viel zu wenig)

*

Efter fem år i fängelse, 7 1/2 år i motståndsrörelsen, efter att ha varit skild från sina anhängare i 11 år kommer nu åter Lore och Hans, som suttit internerad i Schweiz, och Hannelore tillsammans. I det söndertrasade landet ska de försöka bygga upp en

ny existens, lära känna varandra på nytt, efter alla de smärtsamma upplevelserna de gått igenom utan att ha fått dela dem.

För Lore Wolf som tagit hand om och hjälpt människor i hela sitt liv väntar många uppgifter efter kriget.

På ett uppsamlingsställe för hemvändande tyska flyktingar i Frankfurt söker hon ordna bostäder och medicinsk vård. Hon börjar även arbeta fackligt och politiskt. Då Förbundet för dem som förföljts av naziregimen grundas år 1947 sitter hon med i styrelsen där.

*

Själv träffade jag Lore Wolf för första gången vårvintern 1985. Jag hade just avslutat läsningen av hennes bok *Ein Leben ist viel zu wenig* (Ett liv är alldeles för lite). En sen debut - boken kom inte ut förrän år 1974.

I nästan 30 år efter krigsslutet bar hon således ensam sitt livs otroliga, plågsamma historia inom sig.

Varför så lång väntan?

—”Jag kunde inte skriva tidigare. Men så en dag

sidor, tättskrivna med blyerts, ett oersättligt dokument. Nu har också det kommit ut: *Ich habe das Leben lieb*. (Jag har livet kärt).

Med sina båda böcker har Lore Wolf skrivit den kvinnliga motståndsrörelsens klassiker. Och — hon har skrivit sitt liv — av okuvligt mod, av aldrig sinande rättskänsla och av seg, seg uthållighet.

*

I Frankfurt berättade Lore Wolf också om efterhistorien, efter 1945. För henne, som för många andra inom motståndet, var kampen långt ifrån till ända. Genom sina böcker kämpar hon även mot historieförfälskning. Ty i det Tredje Rikets och efterkrigstidens mytologi, var det inhemska motståndet ringa. Den moderna Förbundsrepubliken har till stor del tigit ihjäl det *tyska* motståndets kämpar. Detta trots att minst 1 miljon tyska medborgare ingick i det aktiva motståndet mot Hitler redan innan kriget. Det var ett motstånd som oftast hade sina rötter i arbetarrörelsen, och där 20 procent av de aktiva utgjordes av kvinnor.

För Lore Wolf har kampen ännu inte upphört. Hon är tacksam över att ha fått uppleva både kvinnorörelse och fredsrörelse.

I det enade Tyskland med den växande fascismen och rasismen hoppas hon att även hennes böcker ska kunna visa den yngre generationen hur farligt det är att underskatta fascistiska tendenser.

Tidsandan sammanfattar hon i en enda fråga:

”var finns solidariteten idag?”

Hennes erfarenhet visar henne att idag mer än någonsin får man inte resignera utan kämpa vidare.

*

”Stilla börjar jag sjunga *Brüder zur Sonne, zur Freiheit*. Högre och högre sjunger jag. Och då jag kommit igenom alla verserna fortsätter jag med *Internationalen*. Över och under mig, till vänster och höger, men också från cellen mitt emot trummar knytnävar mot väggar och dörrar. De politiska fångarna har hört mig.....”

(Lore Wolf, den 1 maj 1940, två dagar innan hon fått motta sin dom).

visste jag, att jag måste ge denna historia vidare. Mest för deras skull som inte överlevde. Så jag skrev och skrev. Dagar och kvällar. Jag kunde inte äta bara skriva. Efteråt var det som en ofattbar lättnad”.

Då boken var skriven kunde hon inte läsa den utan skickade den till sin goda vän, den kända författarinnan Anna Seghers; det blev hennes uppgift att skicka den vidare till ett förlag.

Då jag träffade Lore Wolf första gången visade hon mig sin skrivbok från isoleringscellen. 177

Julklappstips

Det är snart jul - och man ska köpa julklappar.

Vad ska jag ge faster Ingrid... min systerdotter Karin? Eva har ju allting, så henne är det svårt att köpa till. ...

Känns tankarna igen.

Det är inte bra att ha så mycket att det blir svårt att hitta på något nytt.

Kanske man skulle stanna upp ett tag och tänka efter vad det är vi håller på med, så här i jultid.

Sverige bränner sina veteskördar för att de är för stora, och för att inte dumpa priset, folk svälter i vår närhet. Sverige stänger dörren för dem som verkligen behöver vår hjälp. Här hemma finns det de som sover ute.

Det är inte så roligt längre att köpa julklappar.

Men man kan ge på andra sätt. Genom SKV's Internationella solidaritetskonton till exempel. Vi har flera stycken.

Postgiro: 51 323-4 går till olika länder, till exempel **Vietnam**. **Fistulasjukhuset** ingår också, men då får man skriva det särskilt på talongen.

Nicaragua har ett eget postgironummer: **475 37 19-6**.

SOS-Tjernobyli, som är en nystartad aktionsgrupp för att hjälpa barnen som drabbats av katastrofen, har **postgiro: 9147-0**.

OMA - kvinnoorgansiationen i Angola, behöver en dator till sitt kansli. De behöver också tyg, nål och tråd till sina syfabriker. Deras **postgiro är: 22 69 67-8**. Skriv "Sömnadskooperativet i Angola".

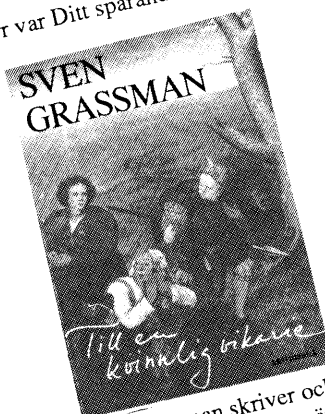
Men - OK - det är ändå kul att öppna någon julklapp, och att ge bort. Här har vi en del boktips till er. Och God Jul och Ett riktigt Gott Nytt år.

PS. Det går också väldigt bra att ge bort gåvoprenumerationer på **Vi Mänskor**. **Postgirot är : 90 24-1**. Passa på nu till jul, för nästa år tvingas vi höja prenumerationspriserna en aning.

DS.

Till en kvinnlig vikarie
av Sven Grassman
Årstidernas förlag

De rika lurar oss!
Begripligt och rakt på sak talar här en av landets mest kända nationalekonomer till Dig som fått se jobbet bli mindre tryggt, maten bli allt dyrare, som fått se dagis och sjukvård försämrades.
Tyvärr var Ditt sparande förgäves!

När Sven Grassman skriver och talar blir nationalekonomi spännande och begriplig - särskilt i denna bok där han vänder sig direkt **TILL EN KVINNLIG VIKARIE**. Boken skrevs 1987, men är verkligen dagsaktuell.

Samlade noveller
och prosaskisser
Virginia Woolf
Forums förlag

För första gången finns nu Virginia Woolfs kortprosa samlad i en volym. Det är 46 noveller och prosaskisser, av vilka hälften aldrig har publicerats. Virginia Woolf inriktade sig tidigt på att bryta med konventionella berättarmetoder och försökte hitta nya sätt att framställa tankar och teman. Hon ville "fånga mångfalden, omfatta helheten".

Kvinna, giv akt!

Kvinna, giv akt!
Cynthia Enloe
Pax förlag

Denna bok försöker avslöja karaktären av och handlingsmönstret i krigsmakten som institution, inte genom att koncentrera sig på det vanliga ämnet - manliga soldater - utan genom att rikta in sig på de kvinnor som är mest utsatta för krigsmaktens utnyttjande, nämligen prostituerade, soldathustrur, sjuksköterskor inom krigsmakten, med flera.

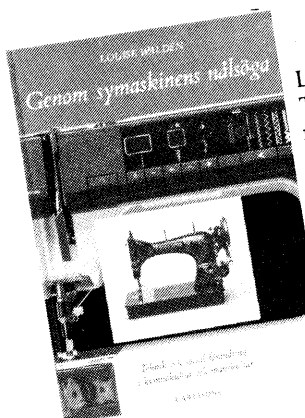

Cynthia Enloe

Genom symaskinens
nålsöga

Louise Waldén
Carlssons förlag

Louise Waldén, forskare vid Tema Teknik och social förändring, Linköpings universitet, följer symaskinens historia från mitten av 1800-talet till mitten av 1900-talet. Det blir en upptäckt ut i en manlig värld av teknik, industri och stora affärer. Och in i hemmets värld, där kvinnor syr för överlevnad och för flärd, i obetald och betald sömnad.

Är boken slut i din bokhandel går
det att beställa hos Haga Bokcafé
i Göteborg tel: 42 40 33.

Den bannlysta vetskaper

Alice Miller

Wahlström & Widstands

"Jag visste att jag inte kunde
ändra någonting av det i mina
föräldrars och lärares livshisto-
rier som gjort dem blinda. Men

samtidigt kände jag att jag ändå
kan och måste försöka att göra
dagens unga och framför allt bli-
vande föräldrar uppmärksamma
på faran i att missbruka sin makt,
göra dem känsligare för detta
och lyhörda för signalerna från
barnet."

"...Först när de verkliga orsaker-
na till min barndoms ångest och
smärta stod klara för mig i hela
sin vidd förstod jag vad det var
som vuxna människor i hela sitt
liv måste skjuta ifrån sig och
varför de hellre än att se sin san-
narhet i ögonen till exempel orga-
niserade en gigantisk självförstö-
relse med kärnvapen, utan att ens
uppfatta det absurda i detta".
Ur Alice Millers förord.

Anarkistiska minnen

Emma Goldman

Bokförlaget Korpen

Kvinnokampen och anarkisten
Emma Goldman - en av sin tids
stora vid sidan av Alexandra
Kollontaj och Rosa Luxemburg -
skildrar i denna biografi sitt även-
tyrliga liv.

Emma Goldman

Kvinna i manssamhället

Kerstin Vinterhed
Rabén & Sjögren

"Mansrollen bygger inte på
förtryck utan på obegränsade
möjligheter. När män håller
kvinnor nere är det sin egen
känslomässiga bundenhet de
behärskar. Då är det barnet, inte
mannen, inom sig som de
värnar", säger Kerstin Vinter-
hed.

22 kvinnor i gruvbyn Klimfjäll
i Lappland och 17 kvinnor på
Barnbyn Skå utanför Stockholm
har lämnat stoff till denna bok.
De berättar om liv och tillvaro i
och utanför kvinnorollen;
författaren tolkar deras berättel-
ser i ljuset av feministisk psy-
koanalys, fransk etnologi och
tysk socialfilosofi.

Att förändra verkligheten

Lars G. Lindskog

Tidens förlag

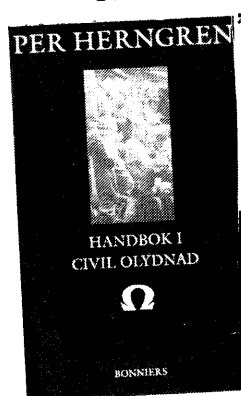
"Inga är som ett grundämne.
Hon följer sina egna grundla-
gar", säger en nära vän. Förfat-
taren Lars G. Lindskog ger oss
en initierad bild av politikern
och människan Inga Thorsson.
Boken bygger på långa samtal
med henne själv, med vänner
och medarbetare, kompletterat
med tal, brev och bilder hämtat
ur hennes privata arkiv.

Handbok i civil olydnad

Per Hergren

Bonniers

Vad är civil olydnad? Vad
innebär det att gömma flyktig-
ar? Kan en rättegång verkligen
skapa dialog? Går det att
fortsätta motståndet i fängelse?
Sådan frågor ger boken svar på.
Det är en bok för alla som
känner ansvar för vår värld och
som söker det civilkurage som
krävs för att handla. Per Hern-
gren har i många år arbetat med
denna form av ickevåldsmot-
stånd. Han har haft kurser om
civil olydnad i USA, Chile och
Nordeuropa.

Bryt tystnaden

Agneta Lundström
och Gunilla Nordenfors

Utbildningsförlaget Brevskolan

- Det har gjort ont i oss att skåda
den grymma verkligheten. Det
kommer också att göra ont i dig
som läser denna bok. Genom vår
bok andas hundratals kvinnors
erfarenheter, våra mödrars, våra
döttrars, våra grannars och vän-
ners, samt de kunskaper och er-
farenheter vi fått av alla kvinnor
vi mött i vårt arbete i kvinnojou-
ren.

Så säger Agneta Lundström och
Gunilla Nordenfors, som i över
trio år arbetat inom kvinnojou-
ren i Umeå och som tillsam-
mans skrivit denna bok.

Bokkatalog gratis!

1500 titlar politik & debatt, historia &
sociologi, fred & miljö, kultur &
skönlitteratur. 30-40 procent på alla titlar!
Bokcafé Arbetarmakt
V. Storg 18, 553 15 Jönköping
Tel: 036-12 56 70/79 620

DE TRYGGA RÖTTERNA

av Barbro Andersson

En trygg svensk familj någonstans i Sverige under 50-talet. Mor serverar soppan.

Ofta när jag äter tillsammans med äldre människor berättar de att svenskarna aldrig varit så friska som under andra världskriget. De flesta tror att det beror på maten — att de tvingades äta så mycket potatis och rotfrukter. Kött och socker var inte lika lätt att få tag på.

Det är riktigt att bra mat befrämjar hälsan, men det är nog inte hela sanningen. Själén behöver också sin näring. De svåra tiderna gjorde att man hjälpte och stödde varandra. Man kämpade tillsammans. Det bidrog också till att folk mådde bättre förr.

Jag tycker det här med tron på maten är intressant. Det finns en trygghet i våra

potatisar och palsternackor. De kommer ur jorden och vi kan själva odla dem. Rotmos och kåldolmar är rejäl mat som man känner sig duktig när man lagar.

Från min barndom på 50-talet kommer jag särskilt ihåg ritualen kring köttsoipan.

Mamma köpte ett stort stycke nötkött, högreiv eller mörghjort. Hon kokade det länge så att det skulle bli mörkt och trådigt. Sedan skulle alla rotsaker, morötter, palsternackor, rotselleri och persiljerot skalas och skäras i jämna fina stavar. Det var viktigt att soppan blev vacker.

En purjolök strimlades i. Potatis kokades vid sidan om, likaså den viktiga pepparrotssåsen.

Själva ritualen gällde främst ätandet. För mig som inte tyckte om pepparrotssås blev väntan lång. Pappa, mamma och mormor åt först potatis, kött och pepparrotssås i sina djupa tallrikar, och talade hela tiden om hur fantastiskt gott det var. Jag förstod inte hur de kunde tycka så.

När de var klara hällde mamma upp soppan. Alla utom jag skulle ha potatis och en klick pepparrotssås i soppan också. Kött ville alla ha. Det var så där härligt mjukt att man kunde trä in tungan mellan trådarna och sitta och leka en stund.

Det är en upplevelse mina barn aldrig har fått. När jag äntligen började göra köttsoipa blev det förstås en hastigare variant som är enkel att laga när man kommer från jobbet på kvällen. Inget hindrar mig egentligen från att koka soppan dagen innan och sedan värma den. Det blir bara inte av.

Så här lagar jag köttsoipa:

Jag kokar upp en liter vatten och två buljongtärningar. Så skalar och skär jag två morötter, en palsternacka och en stor bit selleri i stavar. Persiljerot har jag bara i om jag hunnit till torget. Och så en stor purjolök i strimlor. Potatis och ett par gula lökar kan man förstås också ha.

Purjolök och rotsaker läggs i buljongen och får koka tills de är nästan mjuka. Efter tio minuter lägger jag i 2 hg lövbiff skuren i strimlor, lite örter, salt och vitpeppar.

Det är gott med lite klippt persilja över. Och så bröd!

Den här soppan räcker till fyra rejäla tallrikar och smakar lika gott som när jag var liten.

LÅT INTE MATEN TYSTA MUN!

"Bort med moms på maten" är en paroll som vi i Svenska Kvinnors Vänsterförbund har samlat många namn till tidigare. Nu dyker den upp igen — mer aktuell än någonsin! "Aktionsgruppen för sänkt matmoms och bättre matkvalité" har bildats och en namnsamling dragits igång. Uppropet inför bildandet har skrivits under av kvinnor från Vänsterpartiet, Miljö—

och Centerpartiet, likaså av fackligt aktiva kvinnor. Föreningen Hem och Samhälle är också med, liksom SKV.

Momsen på mat, tillsammans med höjningar av hyror och andra avgifter, gör att många människor inte längre klarar sig på sin lön. Men det är ett problem som regeringen inte tar något som helst ansvar för. De håller för öronen och låtsas inte höra.

Initiativet till aktionsgruppen för lägre matmoms och bättre matkvalité har tagits av kvinnor, men också männen ska dras med i arbetet. Listor och affischer är under tryckning och ska distribueras så att vi kan gå ut i julruschen och samla de första namnen.

Vill du ha mer information kan du kontakta Barbro Andersson i Göteborg.

Tel: 031-26 51 05 eller Zaida Hagman på Svenska Kvinnors Vänsterförbund. Göteborg. Tel: 031-14 40 28

HUR LÄNGE SKA VI FINNA OSS I DETTA?

av Grethe Haldorsen

Om alla bönder skulle upphöra producera nytt spannmål så skulle "världens lager av spannmål räcka i 54 dagar", kunde man nyligen läsa i tidningen.

Samtidigt kan man läsa att 16 miljoner ton människoföda - enbart i Europa - förstörs i år eller används till djurfoder för att hålla priserna uppe. (I Sverige ska överskottslagren av spannmål brännas). Denna förstörelse är ett vanligt fenomen i vår kapitalistiska värld.

UNICEF publicerade nyligen en rapport som säger att om den nuvarande tendensen i världen står sig, kommer 100 miljoner barn att dö under 90-talet - av svält, sjukdomar och undernäring.

För att avskaffa de vanligaste barnsjukdomarna i hela världen skulle det inte behövas mer pengar än de som används för tobaksreklamen enbart i USA, eller lika mycket som militärutgifterna i världen under en dag.

De journalister som refererar detta, säger inte rent ut att orsaken till allt detta elände är ett orättvist ekonomiskt system, som går under namnet imperialism - eller marknadskrafternas diktatur.

VARFÖR SÄGER VI NEJ TILL EG?

*Ur den norska kvinnotidningen Kvinner hjemme og ute.
Översatt och bearbetad för svenska förhållanden av
Aase Bang.*

NEJ TILL EG AV POLITISKA SKÄL

— därför att det blir för långt till politikernas centrum

— därför att EG bygger på en maktfördelning som varken ger de folkvalda eller kvinnorna reellt medbestämmande

— därför att EG—byråkratin är så komplicerad att insyn blir en omöjlighet

NEJ TILL EG AV SOCIALA SKÄL

— därför att välfärdsstaten försämras ytterligare om vi går in i EG, där sociala rättigheter baseras på arbetskontrakt eller privat försäkring. I Sverige har vi principen att alla har rätt till social trygghet, och vi vill behålla den tryggheten även i framtiden

— därför att den ökade konkurrensen ger fler förlorare och medverkar till att andelen kvinnor bland EGs fattiga ständigt ökar

— därför att arbetslösheten är en del av EGs ekonomiska politik och den drabbar kvinnorna hårdare än männen, både direkt och indirekt

NEJ TILL EG AV MILJÖSKÄL

— därför att EG av konkurrensskäl förbjuder märkning av många sjukdomsframkallande ämnen, i strid med Världshälsoorganisationens (WHO) rekommendationer

— därför att EG betyder en kraftig ökning av bil- och flygtransporter med allt vad det medför av föroreningar, buller och hälsofaror. Minskning av koldioxidutsläpp står inte alls på dagordningen inom EG

— därför att miljöfarlig produktion och ökad konkurrens betyder ökat resursslöseri, ökade

föroreningar och ökad stress, till skada för människor och natur och med ökad sjuklighet, särskilt bland barn, som följd

— därför att EGs miljöpolitik är en minipolitik som ger sämre skydd för människor och natur än svensk miljölagstiftning gör

NEJ TILL EG AV REGIONALPOLITISKA SKÄL

— därför att EGs "fyra friheter" betyder nedläggning av glesbygder och utslagning av arbetsplatser med lägre lönsamhet, vilka ofta är kvinnliga arbetsplatser

— därför att stora delar av svenskt jordbruk, och glesbygdens kultur och tradition inte kommer att överleva om vi blir medlemmar i EG

— därför att det står i strid med en sund och bärkraftig utveckling att driva ett så intensivt jordbruk att jorden förstörs, eller att lägga åkerjord i träda av hänsyn till jordbrukspriserna

NEJ TILL EG AV EKONOMISKA OCH ARBETSMARKNADSSKÄL

— därför att fri kapitalrörlighet bidrar till en starkt centraliserad ekonomi med stressproblem i centrum och arbetslöshet och utarmning i glesbygderna

— därför att mer än 75 procent av dem som har arbeten utan anställningstrygghet är kvinnor, och att andelen av sådana arbeten snabbt kommer att öka inom EG

— därför att den skärpta konkurrensen försvagar kvinnor politiskt och fackligt

— därför att EG kommer att skapa större klasskillnader inom Sverige. Det kommer också att medföra att kvinnors medbestämmande i samhället starkt försämras, oavsett klasstillhörighet.

Ensamma Mamman

ETT FRIHETLIGT ALTERNATIV TILL EG

av Johan Lönnroth

Man kan grovt urskilja tre linjer i den svenska EG-debatten, med ungefär samma politiska uppställning som i folkomröstningen om kärnkraft.

En "linje 1" vill helhjärtat att Sverige ska bli medlem i EG och ser detta som ett sätt att skrota den traditionella 'Svenska Modellen' med dess solidariska lönepolitik, arbetsmarknadspolitik och stor offentlig sektor. Till linjen hör moderaterna och folkpartiet. (Det senare partiet till skillnad från kärnkraftsomröstningen).

EG-debattens "linje 2" har på senare tid snabbt närmat sig linje ett, och vill numera också ha med Sverige i EG, men vill så att säga 'avveckla den Svenska Modellen med förnuft'. Där vill man se en 'social dimension' i EG och hävdar att enbart en stark övernationell politisk samordning i Europa kan stå emot både de multinationella företagens makt och den amerikanska och japanska konkurrensen.

Till den linjen hör den breda politiska mittfåran, med det socialdemokratiska etablissemangen som lokomotiv och med centerpartiet som trolig släpvagn.

EG-debattens "linje 3" har formerats kring *Rådet för Kritisk EG-information* och dess tidning *Kritiska Europafakta* och omfattar i stort sett samma röda och gröna politiska krafter som fanns bakom linje tre i kärnkraftsomröstningen – utom Centern. Man varnar inom linje tre för minskad nationell självständighet, ökad arbetslöshet, sämre miljöpolitik, större inkomstklyftor och en rad andra negativa effekter av ett svenskt EG-medlemskap eller av en nära anpassning till EG.

Inom linje tre kan man grovt dela in argumenten mot EG i två huvudtyper: Dels de 'nationalistiska', som går ut på att det fortfarande trots allt finns kvar tillräckligt mycket av den Svenska Modellen att försvara. Man pekar på att Sverige har lägre arbetslöshet, en högre andel kvinnor som förvärvsarbetar, den offentliga servicen, och socialförsäkringsystemen är mer utbyggda, miljöpolitiken är mer progressiv etc.

Den andra sortens argument mot EG är internationalistiska, och kan sammanfattas i parollen: **Ja till Europa och Världen – nej till EG.**

Denna typ av argument går ut på att länderna i Norden utanför EG, Östeuropa och Tredje Världen, är viktigare för Sverige att fördjupa kontakterna

med, så att det ensidiga beroendet av EG kan brytas.

Man brukar då också lyfta fram Nordiska Rådet, möten mellan regeringarna från Östersjöländerna, den Europeiska Säkerhetskongressen (ESK) eller FN som alternativ till det mer utpräglat kapitalistiska EG.

Behovet av en ny strategi

I de enskilda sakfrågorna är jag i stort sett överens med den EG-kritik som förts fram inom linje tre. Men jag är samtidigt orolig för den uppgivenhet som idag verkar finnas inom linje tre.

Man börjar tycka att loppet är kört nu när sossarna går in för EG-medlemskap, och när opinionsmätningar visar på en alltmer EG-positiv hållning hos svenska folket. Man känner att EG-vännernas krav på frihet att röra sig över gränserna går hem i stugorna och alltför EG-motståndare börjar uppleva sig själva som gnälliga rättshaverister.

Huvudproblemet är att den starka och välorganiserade EG-lobbyen i Sverige har lyckats få motståndarsidan att framstå som passkontrollanternas och väskrotarnas vänner, samtidigt som de lyckats förknippa sig själva med Berlinmurens fall, med tågfluffandet och med en gammal europeisk kulturgemenskap.

Linje tre har helt enkelt inget entusiasmerande alternativ. En folklig mobilisering för att säga nej till något som ändå tycks pågå, eller för att ersätta EG-byråkraterna med slipsbärarna på ESK-konferenserna, eller med FN-byråkraterna, tycks vara ganska omöjligt att åstadkomma.

Men problemen för linje tre handlar naturligtvis i grunden inte om marknadsföringen, utan om behovet av ett nytt perspektiv i ett i grunden förändrat läge. Jag tror att linje tre måste gå in för två grundläggande strategiska förändringar: Först handlar det om att tyngdpunkten måste förskjutas från de 'nationalistiska' argumenten mot EG. För det andra – och det är i längden det viktigaste – måste EG-frågan underordnas det perspektiv som vi inom vänstern kallar socialism, ekonomisk demokrati eller arbetarmakt, och som jag förmodar att miljöpartisterna föredrar att kalla småskalighet eller lokal demokrati.

Se sanningen i vitögat

Ett nytt och mer slagkraftigt anti-EG-perspektiv kräver en realistisk verklighetsuppfattning. Först måste vi inse att Sveriges anpassning till ett kapitalistiskt Europa pågått länge, ganska oberoende av formella beslut i olika parlamentariska och byråkratiska instanser inom och utom EG. I praktiskt taget alla storföretag har förberedelser gjorts för att göra företagen oåtkomliga för de nationella parlamentens politik, oavsett hur EG-anpassning- en framskrider.

Bara under de tre senaste åren, har i hängnet av den avvecklade valutaregleringen svenska företag investerat i EG för mer än 60 miljarder kronor, det vill säga för mer än två tredjedelar av värdet på de totala industriinvesteringarna i Sverige under samma period. Antalet anställda inom EG-företag har uppmot 100 000 anställda i Sverige.

Avvecklingen av den svenska valutaregleringen är redan nästan helt genomförd. EG har beslutat att stegvis ta bort de sista hindren för att flytta pengar och handla med värdepapper av olika slag över gränserna. Från 1 juli i år är denna kapitalliberalisering genomförd i åtta av EGs medlemsländer, och i de fyra återstående – Grekland, Irland, Portugal och Spanien – skall den vara genomförd före 1992.

Valutaflykten, räntehöjningen och krispaketet i oktober visade att de svenska kapitalisterna redan erövrat det mesta av sin befrielse.

Den för EG-integrationen tillrättalagda skattereformen är under genomförande och regeringens nya krispaket innebär att socialförsäkringssystemet snabbt närmar sig EGs.

Om inte en dramatisk förändring av konjunkturun inträffar (detta skrivs i slutet av oktober 1990) så är det bara en tidsfråga när den öppna arbetslösheten går upp till EG-nivå.

För om Sverige fortsätter att avvika för mycket genom att ha en lägre arbetslöshet och en högre ränta och inflation än i EG-genomsnittet, så kommer detta att straffa sig än mer genom utflödet av kapital och press på kronans värde.

EG-propagandan glömmar gärna att EG inte bara är de fyra friheterna inåt, utan också en mur utåt. Den muren har på senare tid uppmärksamats av några av den gamla sortens konsekventa liberaler, som pekar på EGs karaktär av monopolistisk rikemansklubb. Några av dem har väckt tanken att Sverige ensidigt skulle kunna anpassa sig till 'de fyra friheterna' inom EG, men också öppna sig på samma sätt mot resten av världen utan att gå med i EG. Deras argument ger vännerna av EG-anslutning skrämselflicka, eftersom den brutalt avslöjar den egna frihetspropagandans hyckleri.

Innebär en svensk EG-anslutning verkligen att det blir lättare för varor, tjänster och människor att röra sig över gränserna jämfört med om vi stannar utanför? Vi kan börja med jordbruket: När nu den politiska enigheten är stor om att avveckla det mesta av jordbruksregleringen i Sverige, så framstår EGs jordbrukspolitik med sina komplicerade pris- och valutakurskonstruktioner än mer som en superbyråkratisk ormgorp av just den typ borgerliga ekonomer älskar att angripa när krånglet finns i Östeuropa. Det är numera så krångligt att inget nationellt parlament har en chans att påverka det, det styrs helt av jordbruksbyråkraterna i Bryssel.

Hur är det med en annan basvara — kläderna? 1988 hakade Sverige på ett aldrig genomfört förslag i GATT-förhandlingarna att säga upp det så kallade 'multifiberavtalet' från och med första juli 1991, vilket gör oss mer frihandelsvänliga än EG också på det området. Det har förekommit uppgifter om att man numera i Bryssel rentav är rädda att textilproducenter i tredje världen skall sälja till EG via oss. I de fattigaste EG-länderna ökar dessutom kraven på skydd för textilindustrin gentemot låglöneländer utanför EG. Det är uppenbarligen mer solidariskt mot tredje världen och billigare för de svenska klädköparna om vi stannat utanför EG.

Hur är det då med friheten för människor att röra sig över gränserna? Visserligen har en riksdagsmajoritet i Sverige bestående av m, s och c skärpt flyktningpolitiken, men med nuvarande utveckling i EG verkar man där gå alltmer mot ett totalt utestängande av invandrare och flyktingar från såväl östeuropa som från Tredje Världen. Rimligen kommer detta att leda till ökade visumkrav på EG-medborgarnas utresor. Inte heller på detta område innebär en svensk EG-anslutning ökad frihet.

Det görs heroiska försök från borgerliga ekonomer att framställa svensk anslutning till EGs valutasystem (EMS) som mer frihetligt jämfört med det svenska.

Men i själva verket handlar det ju om att binda sig vid att låta byråkraterna på riksbanken och deras kollegor inom EG ta över makten över den ekonomiska politiken, från demokratiskt valda parlament. Man kan inte rimligen hävda att det innebär ökad frihet för svenska folket att låta deras välfärd avgöras av en liten grupp bankdirektörer.

Ekonomer har också talat om att en knytning av Sverige till EMS innebär 'fasta normer' i politiken, vilket innebär att man inte längre kan köpa sig lägre arbetslöshet genom högre inflation. Några ekonomer har liknat regeringens situation med Odysseus,

och sagt att regeringen, liksom han gjorde, borde 'binda sig fast vid masten' så att den inte kan ge efter för 'inflationssirenerna' på stranden.

Man kan ställa frågan: Sedan när blev fasta normer och rep symboler för frihet? Skall inte svenska folket ha rätt att i demokratiska val bestämma att man tycker arbetslöshet vara värre än inflation?

En svensk EG-anslutning innebär också en bindning till EGs militärindustriella komplex och framtida gemensamma utrikespolitik. Vi tvingas kanske binda oss vid att gå i krig om exempelvis ett sådant skulle uppstå mellan oljeproducenterna kring persiska viken och EG. Och vi kan tvingas binda oss vid att följa EGs politik gentemot Centralamerika och Sydafrika.

Inte heller detta kan ju rimligen innebära ökad frihet för svenska folket – jämför när högern tidigare talat om friheten från svenskt beroende av Sovjetunionen.

EGs vänner i Sverige har ju också – som flera andra redan påpekat – ett problem med den egna logiken när det gäller Östeuropa och EG. För med vilka argument kan man helhjärtat stödja ekonomisk och politisk självständighet för sovjetiska delrepubliker, när man lika helhjärtat skall argumentera för övernationella befogenheter inom EG?

Vi inom linje tre kan däremot konsekvent kräva att både den ekonomiska och den parlamentariska demokratin skall öka i både Öst och Väst. Vi kan rentav hävda att vi är de mest konsekventa liberalerna – i ordets ursprungliga och från den franska revolutionens härstammande mening.

En provisorisk utopi

EG byggdes en gång upp som ett kapitalismens värn och anfallsvapen i det ekonomiska kriget mot Östeuropa.

Organisationen blev den kapitalistiska planhushållningens generalstab, med storkapitalisterna som generaler, företagsledarna som överstar, regeringscheferna som majorer, och brysselbyråkraterna som underbefäl.

Stordrift och kapitalistiska arbetsdelningsprinciper skulle vinna över den centralistiska och byråkratiska planhushållningen i Östeuropa. När den segern nu är vunnen är det självklart att EG och generalerna–kapitalisterna för en tid framåt verkar ha blivit den allmänna opinionens hjältar.

Men historien är listig sa en gång Hegel. Segrande generaler brukar drabbas av baksmälla. Mönstret gick igen i det gamla Rom, i det Ottomanska väldet och i stalinismens Östeuropa. Huvudvärken har redan spritt sig i Pentagon, och den är på väg på Bryssels trista cocktailpartys.

(Ibland får man känslan av att EG är räddningsplankan för cocktail— och jordnötsberoende ombudsmän, som är hotade av avsked efter nästa riksdagsval).

Det finns mycket att ändra

Vi måste ha kraft och visioner – en "provisorisk utopi", som Ernst Wigforss en gång formulerade det – för att skapa ett alternativ till EG.

En provisorisk utopi skulle kunna se ut så här:

1 FN omvandlas till ett direktvalt världsparlament

2 I en global lag, antagen i detta parlament, garanteras den parlamentariska demokratin på nationell, regional och lokal nivå, samt den ekonomiska demokratin, det vill säga de arbetandes rätt att styra de företag de arbetar

3 Ett globalt progressivt skattesystem, offentlighetsprincip i det internationella banksystemet, internationell polis mot ekonomisk brottslighet

4 Globala lagar mot rasförtryck

5 Globala lagar mot könsförtryck

6 Fri invandring, fast med rätt för nationer att införa begränsningar vid massinvandring

7 Globala lagar mot miljöförstöring, internationell miljöpolis

8 Frihandel

9 Avrustning

10 Ett världsspråk

I Sverige är kanske förutsättningarna för en folklig motmakt särskilt goda. Vi hade aldrig en centralistisk feodalism på samma sätt som det kontinentala Europa. Den historiska forskningen lär också ha visat att våra sockenstämmor tillhör de allra första redskapen för folklig demokrati. Man har försökt förklara detta genom att de svenska bönderna på medeltiden kunde dra till skogs och försörja sig själva när fogdarna blev för jävliga.

Kampen mot EG måste omvandlas till en kamp för ökad frihet och fördjupad demokrati. Lyckas vi med det finns skäl att se ganska optimistiskt på framtiden.

*Eugénie Cotton,
KDV:s första
president,
tillsammans med
Andrea Andreen,
dåvarande
ordförande i SKV,
och en av KDV:s
vice presidenter.*

KDV – 45 ÅR

Året var 1945. Europa låg i ruiner. Människor hade återvänt från slagfälten, från koncentrationslägren, från motståndsgruppernas "underjordiska" verksamhet. Men många miljoner hade dödats, och de som överlevde var märkta för livet.

I det läget gjorde en grupp franska kvinnor en nästan otrolig satsning: de bjöd in systrar från hela världen till en internationell konferens i Paris, i november 1945.

Som representant för SKV reste läkaren *Andrea Andreen*. Så här berättar hon själv:

"I det fattiga efterkrigsmörka Paris möttes 250 delegater från 39 länder. Där fanns representanter för USA:s stora organisationer av negerkvinnor. Där fanns motståndsrörelsernas och frihetsrörelsernas kvinnor från en rad europeiska länder. Där fanns representanter för sovjetkvinnornas antifascistiska kommitté. Där fanns Kinas kvinnor i hård frihetskamp. Där fanns Indiens kvinnor ännu enade i sin frihetsrörelse. Och där fanns tveksamma representanter för de gamla kvinnoföreningarna. Framför allt dominerade de franska kvinnorna vilkas motståndsrörelse samlat kvinnor ur alla läger från katoliker till kommunister.

Kongressens ordförande var Eugénie Cotton, Marie Curies elev och vän. Hon talade om den förståelse i själ och hjärta som föds av att man utstått stora prövningar för en gemensam sak. "Samma låga brinner i alla blickar".

Här kan blott ges en antydning om kongressens program. Hur Dolores Ibarruri passionerat väddade om hjälp för det demokratiska Spanien. Om kravet på atomenergins kontroll genom det nybildade Förenta Nationerna, ett krav som grundades på anföranden om atombomben av delegater från USA och England. Om barnens lidanden under kriget, om deras fysiska och psykiska nödläge efter kriget, om det skriande behovet av barnuppfostran. Om vänskap och enighet mellan kvinnorna i hela världen. Om en varaktig och grundmurad fred mellan länderna.

Kongressen avslutades med att delegaterna entusiastiskt beslöt bilda Kvinnornas Demokratiska Världsförbund för att arbeta mot fascism,

för kvinnornas rättigheter, för barnens hälsa, för fred i världen. Madam Cotton valdes till förbundets president”.

Våren 1946 anslöt sig SKV till det nya världsförbundet. Andrea Andreen blev samma år ordförande i SKV, och under många år var hon dessutom en av vice presidenterna i KDV och medlem av dess exekutivkommitté (som senare kallades byrå).

I september 1947 sammanträdde KDV:s exekutivkommitté i Stockholm. Sammanträdet hölls i riksdagshuset, och Stockholms stad gav en mottagning i Gyllene salen.

När KDV nu fyller 45 år, har förbundet medlemsorganisationer i 124 länder. Där återfinns man till exempel OMA i Angola, AMNLAE i Nicaragua, ANC:s kvinnoorganisation, WREE i USA (Women for Racial and Economic Equality).

I varje europeiskt land finns det också en medlemsorganisation, bland annat franska kvinnounionen, L'UFF, som är Frankrikes största.

Men jubileet äger rum under stora svårigheter. Huvudkontoret i Berlin, med 75 anställda från alla världens hörn, har inte råd att betala de marknadsmässiga kapitalistiska hyror som nu väntar. Det starka ekonomiska stödet från kvinnoorganisationerna i Östeuropa har försvunnit. Det har bland annat gjort det möjligt att betala resor till olika internationella konferenser för kvinnor från tredje världen. (De västliga kvinnoorganisationerna har som bekant alltid haft urusel ekonomi). Det är många frågetecken inför framtiden, men vi hoppas de ska rätas ut vid KDV:s kommande kongress i Sheffield i England våren 1991.

KDV har konsultativ, det vill säga rådgivande status i FN och tog bland annat initiativet till Internationella kvinnoåret 1975.

En världsorganisation som KDV behövs för alla progressiva kvinnogrupper, men KDV har betytt allra mest för kvinnorna i utvecklingsländerna.

För oss i SKV har KDV från allra första stund betytt en internationell inriktning. Det började åren efter kriget med hjälpaktioner för bland annat Grekland och Korea. Utan dyr administration har vi kunnat garantera att varje krona som samlats in har gått direkt till kvinnorna själva, antingen det har gällt projekt i Bolivia, Vietnam, Palestina eller något annat land.

Vi har också haft stor glädje av alla personliga möten med kvinnor från hela världen. Själv glömmar jag aldrig en ung kvinna från Kambodja som jag mötte i Prag. Hon berättade med lugn röst, men med tårarna rinnande nedför kinderna, om hur hela hennes släkt — make, två barn, föräldrar och syskon, tillsammans 25 personer, hade mördats eller omkommit av svält under Pol Pot regimen.

SKV firar KDV med en fest i Stockholm den 1 december. Som vår gäst har vi bjudit in Helga Diekel som i många år varit vår kontakt i Berlin. Hon är nu pensionerad och sysslar med att dokumentera KDV:s spännande historia.

Freda Brown, ordförande i KDV, besökte Västbankens ockuperade flyktingläger december 1988, ett år efter Intifadan (det palestinska upproret) startade. Bild: Marie – Louise Carlberg

BESLUTSAMMA, STARKA OCH ENADE

Överläggningarna och besluten på KDV:s 10:e kongress kanske blir de viktigaste någonsin.

Omvälkningarna i Östeuropa, farorna som hotar själva grundvalarna för vår fortsatta existens såsom miljöförstöring, den växande analfabetismen, svält, sjukdom, brist på bostäder, arbetslöshet, AIDS och missbruk — allt detta påverkar kvinnors liv på djupet.

KDV:s tradition av solidaritet ger innehåll och mening åt vår slogan ”systerskap är makt”. Denna solidaritet måste vara ständigt närvarande i våra kongressdiskussioner.

Vi kommer att anta nya stadgar anpassade till våra föränderliga tider och behov. Vi kommer att välja nya kvinnor till förtroendeposter och kommittéer, och tillsammans ska vi dra upp riktlinjer för den närmaste framtiden.

Vi är i första hand en kvinnoorganisation och därför måste vårt främsta mål vara att tillvarata kvinnors intressen, att motverka den växande kvinnomisshandeln, exploatering av kvinnor, vägran att erkänna likalönsprincipen och jämställdhet.

Efter 15 år som ordförande och 30 år inom kansliet kommer jag att avgå på kongressen. Jag vill passa på och tacka Er för gott samarbete, den uppmuntran jag fått och den tillgivenhet Ni visat mig.

Kära systrar, låt oss vara ”beslutsamma, starka och enade”. Låt oss fortsätta att arbeta för ett KDV som förenar över ras, religion och åldersgränser.

Vi är kvinnor! Vi är starka! Ansvaret ligger hos var och en av oss. Låt oss anta utmaningen!

Freda Brown

– Kan du tänka dig hur det är att starta en fabrik när det inte finns elektricitet, inget vatten, inga reservdelar, inga råvaror? Men vi gör det ändå! För ibland finns det el, ibland finns det vatten och ibland får vi tag i råvaror, säger Idalinda Rodrigues.

Hon är en av medlemmarna i Angolas kvinnoorganisation OMA, som trots alla svårigheter ändå dragit igång en minifabrik i Luanda. Nu när det är klart är entusiasmen stor, för det har ineburit mycket hårt arbete.

Alla som försöker göra något i Angola behöver fred för att kunna förverkliga idéer och få den nerkörda produktionen att fungera igen.

Minifabriken "Min dröm" — "Nzoi Yami" — invigdes högtidligt med att OMAs ordförande Ruth Neto klippte av det rosa bandet framför entrén.

Fabriken är inrymd i de två nedre planen i ett höghus, som ligger på Rua Rainha Ginga — en bred gata i nedre Luanda, nära havet. Fackföreningshuset UNTA ligger mitt emot.

Många som passerar förbi, kikar nyfiket in genom dörren, för det är en märkvärdig och glad händelse när något konstruktivt kommer igång i en så söndertrasad stad som Luanda.

Första kollektionen

Projektet har fått ekonomiskt stöd från Holland, och kvinnorna som nu arbetar i fabriken syr damkläder och kläder för barn.

En del av produktionen kommer att gå till daghem, sjukhus och hem för föräldralösa barn.

Nzoi Yami är OMAs andra minifabrik. Den första ligger i Huila och får ekonomiskt stöd av SKV och Svenska OMA-gruppen.

Fabrikernas största bekymmer för framtiden är hur man ska få tyger, tråd, knappar, blixtlås med mera.

— Den kollektion som nu är klar, är gjord med tyger från en specialdonation, säger Fransisca Fontes, som är arbetsledare på Nzoi Yami.

Textang, Luandas största textilfabrik, har stått stilla i flera månader på grund av sabotage mot de kraftledningar som förser Luanda med elektricitet. De flesta av rebellrörelsen Unitas sabotage mot huvudstaden går ut på att förstöra elektricitet— och vattenförsörjningen.

Äntligen jobb

I Nzoi Yamis lokaler fanns under kolonialtiden en portugisisk textilfabrik, men den måste stängas när ägarna flydde till Portugal vid Angolas självständighet 1975. Inredningen förstördes men utrymmena fanns kvar, inklusive en stor lokal som användes som reparationsverkstad.

Adelina de Resende berättar hur lycklig hon är över att arbeta igen.

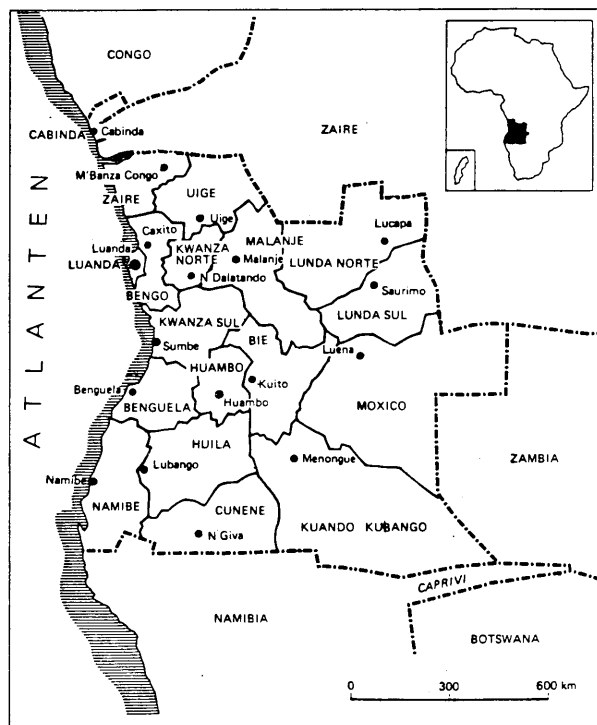
— Jag var tillskärerska här då också, men har gått arbetslös i 15 år. Tills nu...

Så småningom tänker OMA lämna över fabriken till kvinnorna, och den ska bli ett kooperativ. OMA planerar också att förvandla flera av sina systugor till minifabriker som Nzoi Yami.

SVENSKT STÖD VIKTIGT

av Hillevi Nilsson

–Det är viktigare än någonsin att vår organisation kan hålla ställningarna och göra de angolanska kvinnornas röst hörd, vad som än händer på det allmänpolitiska planet. För att lyckas med det, måste vi ha kvinnornas förtroende, och det får vi bara om vi arbetar ännu mer på gräsrotsnivå.

Den inställningen inför framtida förändringar i Angolas politiska system, uttrycktes i september 1990 av flera ledare inom kvinnoorganisationen OMA.

OMA bildades 1962, och syftade såväl till att dra med de angolanska kvinnorna i aktivt samhällsliv och kamp mot kolonialismen, som till att slåss för kvinnans rättigheter. Målen har i stort sett stått sig genom OMAs snart 30-åriga verksamhet, och vissa framsteg har gjorts.

Så skrevs till exempel kvinnans jämlikhet in i det självständiga Angolas grundlag, och OMA lyckades efter flera års arbete genomdriva en familjelag som skyddar kvinnans rättigheter bättre än på många andra håll i världen.

Men i praktiken är svårigheterna gigantiska, främst på landsbygden, där de jordbrukande kvinnorna har lidit svårt av kriget. En överväldigande majoritet av OMAs dryga miljon medlemmar (1988) är just bönder. Det är bland dem som gräsrotsaktiviteterna nu måste öka ännu mer, om OMA ska kunna hålla sina ställningar.

Systugor och bascentra

Verksamhetsgrenar som systugor och bascentra blir i det sammanhanget ännu viktigare än förut. Systugorna startades i slutet av 70-talet och hade som främsta syfte att utbilda kvinnor i sömnad. Men efter några år utvidgades verksamheten med nya grenar: alfabetisering, näringslära och matlagning, barnavård, juridisk rådgivning, med mera. Många systugor förvandlades till bascentra, andra blev minifabriker.

En grupp svenska kvinnor startade 1980 Svenska OMA—gruppen för att stödja

verksamheten i OMAs sy— och bascentra. De två projekt som Svenska OMA—gruppen sedan dess har genomfört i SKVs namn, har bidragit med material för ungefär en miljon kronor till de angolanska kvinnornas arbete.

Stödet från Sverige har betytt mycket för att utveckla bascentra, särskilt i Uígeprovinsen i norra och Huilaprovinsen i södra Angola.

Ny chans att stödja OMA

Nu öppnar sig nya chanser att stödja OMA, — det tredje projektet har startat i höst. Liksom tidigare ska en del av stödet gå till sömnads— och matlagningsverksamheten på bascentra, i bland annat Luanda och Uíge. Dessutom ska ett OMA—daghem i en flyktingby några mil utanför Luanda, få hjälp med enkla sängar, leksaker och en del annat. En viktig del av stödet ska gå till OMAs juridiska rådgivning i Luanda, där kvinnor med familjeproblem — som miss-handel och otrohet — få hjälp av OMA—jurister.

OMA—projektet får stöd från SIDA, vilket innebär att de lägger till fyra kronor för varje krona som Svenska OMA—gruppen samlar in. Det nya projektet är mer omfattande än de tidigare, så vi behöver din hjälp att samla in minst 100 000 kronor till OMA—projektet. Om du vill ha mer information eller är intresserad av att arbeta för insamlingen på din hemort, kan du vända dig till:

Hillevi Nilsson Tel: 08 — 644 93 95,
hemtelefon: 08 — 642 74 73

STÖD ANGOLAS KVINNOR

Postgiro 22 69 67—8

”Sömnadskooperativ i Angola”

KORT OM ANGOLA

Yta: 1.246.000 kvadratkilometer (nästan tre gånger så stort som Sverige)

Folkmängd: cirka 9 miljoner

Exportvaror: olja (95 procent), diamanter, kaffe

Viktigaste handelspartner: USA, Spanien, England (export)
Portugal, Frankrike, Brasilien (import)

Förväntad livslängd: 42 år

Angola är mycket ojämnt befolkat. Så bor till exempel bara 5 procent av befolkningen i de vidsträckt sydöstra provinserna Moxico och Kuando-Kubango.

Birgitta Lagerström är fotograf och journalist. Hon bor för närvarande i Luanda, där hon arbetar på kvinnoorganisationen OMAs (Organizacao da Mulher Angolana) informationsavdelning

Hillevi Nilsson är journalist och arbetar på Afrikagrupperna i Sverige. Hon arbetade 1975—84 i Luanda och besökte nyligen Angola.

Kvinnohuset AMNLAI i León

AKTIVISTER OCH SKOLBARN KÄMPAR FÖR HÄLSAN

av Helena Svantesson

I Lund finns en förening som heter Vänortsföreningen Lund — León. León ligger i Nicaragua.

I Lund bor Helena Svantesson.

Hon är specialist i pediatrik och jobbade innan sin pension som överläkare på Lunds lasarett.

Helena Svantesson har gjort en 2 månaders rundresa i Nicaragua — dels i vänortsföreningens regi, dels för Rädda Barnen — för att få en överblick över landets hälsotillstånd. Speciellt barnens. Resan avslutades strax före valet i Nicaragua, ett val vars utgång oroat många.

Det finns stora brister när det gäller kvinnors och barns hälsa i Nicaragua, inte minst på grund av det svåra ekonomiska och politiska läget. Men mycket har redan gjorts för att skapa möjligheter till en god hälsa för alla.

Bland annat har Rädda Barnen startat några projekt, ett i Bluefields, huvudstaden i den Södra Autonoma Atlantregionen, och ett i Masaya, nära huvudstaden Managua.

För Rädda Barnens räkning och tillsammans med en svensk och norsk sjukgymnast, reste jag runt till ett par av de 7 "hälsozoner" som projektet omfattar.

I dessa områden är fattigdomen stor. Man har många barn, dåliga vägar och brist på rent vatten. Den dåliga hygien undergräver hälsan, då speciellt hos barnen, och det mest akuta är den stora spädbarnsdödligheten.

Många följsjukdomar

Fattigdomen leder till undernäring, och bristen på medicin gör att man inte kan stoppa följsjukdomar i form av malaria, tbc, könssjukdomar. Hos barnen är lunginflammation den vanligaste dödsorsaken. Därefter kommer diarréer. Många för tidigt födda barn invalidiseras eller dör vid födelsen, vilket till en del beror på att man inte har en tillräckligt fungerande mödravård.

Alla dessa hälsoproblem var Hälsovårdsministeriet (MINSA) mycket medvetna om och man har

därför utarbetat ett bredare hälsoprogram för 1991—95. En rad kampanjer planeras. En del är redan igång, och lokalbefolkningen, (både vuxna och skolungdomar) deltar på olika sätt. Sandinistiska aktivister gör tillsammans med ortbefolkningen rent på gatorna och undervisar samtidigt om hygienens roll och vikt för hälsan.

En mängd seminarier och kurser har under senare tid hållits. Man har använt sig av video, olika grupper har spelat teater, och på så sätt åskådliggjort problemen och vad man måste göra för att bryta dem. Livliga diskussioner och föredrag har givit mycken kunskap.

Man bedömer resultaten av kurserna som positiva. Så har antalet hälsobrigader i Masaya ökat från 200 till 320 efter kurserna.

Ett glas mjölk om dagen

Renligheten har blivit större. Kvarterskommittéer deltar (med hjälp av utbildade föräldrar) i mjölkdistributionen för barn i skolan. 6200 barn har där fått ett glas mjölk om dagen sedan oktober—89.

Man planerar att öppna barnbespisning, samt mjölkutdelning till gravida och till ammande mödrar.

Medel till detta bekostas delvis av föräldraföreningar som ordnar fester, basarer och så vidare.

Vad gäller projektet i Bluefieldsområdet är det främst bristen på rent dricksvatten som gäller—man behöver många fler vattenposter. Dessutom bättre transportvägar, fler och bättre sjukhus och lokala sjukstugor, mer och bättre utrustning och utbildad personal.

Sjukhuset Milton Rocha Espiñosa är ett av de två sjukhus som finns i hela regionen. Central-sjukhuset ligger i Bluefields. Milton Rocha Espiñosa har 22 bäddar, 2 läkare och 7 sköterskor.

Sköterskorna har en 1—årig utbildning. Varannan månad går de på en 3—dagarskurs.

På sjukhuset finns barnavdelning, förlossning, medicin— och kirurgavdelning—bara några få bäddar för varje avdelning.

Egen barnmorska med

Sjukhuset är mycket dåligt utrustat, hygien långt ifrån god. I förlossningsrummet finns en urgammal, rostig och sliten gynekologbrist, knappt några instrument alls. Kvinnorna har oftast sin egen "barnmorska" från landet med på förlossningen.

I ett litet nybyggarsamhälle fanns en *Puesto de Salud*, (en sjukstuga) som bestod av ett ynkligt litet hus som samtidigt var bostad för läkaren och sköterskan. Utrustningen var obefintlig, detsamma gällde läkemedel.

Barnens hälsa uppgavs ha blivit mycket bättre sedan doktorn kom dit, men barnen, som utgör 1/3 av byns befolkning, var klart undernärda. Vattenförsörjningen i området är dålig. 3 nya brunnar ingår i Rädde Barnens projekt.

Bluefields har fyra *Centro de Salud* (hälsocentraler). *Tres Cruces* är en av dem. Centralen ansvarar för 16 000 människor. Där finns 4 läkare och 3 sköterskor. Barnhälsovården med mer eller mindre regel-

skedar och mindre behållare för kokt vatten som blandas med salt och sockerpulver. Sköterskorna är väl förtrogna med diarréproblemen och vet att det är viktigt att undervisa mödrarna, men man arbetar knappast förebyggande eller med uppföljning i hemmen.

Brist på personal och utrustning var genomgående i hela området.

Ett annat stort problem är att man har för få pangas (långa träbåtar). De används som kommunikationsmedel. Området har många floder, men få vägar, och man använder pangas också vid akuta sjuktransporter och för mobila brigader.

Målsättningen för biståndet i detta område är främst att bidra till fler pangas, fler vattenposter och bättre utrustning, både till vårdcentralerna och till de mindre sjukstugorna. Också det profylaktiska (förebyggande) vårdarbetet är viktigt att stödja. I detta ingår uppsökande verksamhet, där näringstillskott till barnen för att förebygga bristsjukdomarna, är bland det allra viktigaste.

bundna kontroller, ansvarar sköterskorna för. Kontrollerna utförs i ett trångt rum utrustat med ett skrivbord och en liten spjålsång. Sängen används mest för diarré-barn som behöver "vätskas upp". Utrustningen för detta är mycket enkel och består av några slitna plastmuggar, några

Efter valet i februari i år, då den borgerliga koalitionen UNO övertog makten efter Sandinisterna, har förhållandena i landet ytterligare försämrats. Det har också blivit en viss stagnation i biståndsarbetet.

Det projekt som jag planerade för handikappade barn, har stått stilla på grund av personbyten inom Hälsovårdsministeriet och kanske också på grund av en annan ideologi. Men glädjande nog har en del av Rädde Barnens projekt i Bluefields—området kunnat genomföras, framförallt när det gäller vattenprojektet.

León (som i likhet med ett par andra städer i Nicaragua) har fått sandinistisk majoritet i kommunalvalen. Där intensifieras biståndet från Vänortsföreningen i Lund. Så har vice borgmästaren, som nyligen besökt Lund, överlämnat en stor summa pengar för reparation av en skola i Leóns arbetarkvarter, samt för utrustning till stadens renhållning.

SKV, som samlat pengar till Nicaraguas kvinnor och barn, kunde i september överlämna 10 000 kronor till kvinnohuset AMNAI i León genom Linda Anderson, som arbetar som barnmorska och sjuksköterska där.

Resan till Nicaragua var en resa till ett annorlunda land, ett land med svårigheter, men också fullt av hopp (äminstone då) och med härliga ungar.

Att var med och hjälpa till med återuppbbyggnaden kändes meningsfullt.

SOS-Tjernobyl hjälper barnen

Egentligen har SOS-Tjernobyl en lång förhistoria i den utdragna antikärnkraftskampen. Harrisburg lät oss ana vad som var att vänta. Tjernobyl överträffade våra mest mardrömslika farhågor. Ändå dröjde det flera år innan vidden av denna katastrof började stå klart för oss här i väst.

Det är nu helt klar att omkring 250 000 människor har evakuerats och att lika många till skulle behöva flytta från nedsmittade områden om det bara funnits bostäder och arbetstillfällen på andra orter. Men eftersom det rör sig om nästan uteslutande jordbrukare, så är det inte lätt. *Den jordbruksmark som drabbats är dubbelt så stor som hela den svenska jordbruksarealen*, ca 600 kvadratmil, därav minst 15 kvadratmil som är obrukbara åtminstone i hundra tusen år.

Barnen drabbas värst

Hösten 1989 kom allt fler oroande rapporter och bilder från de drabbade områdena. Barnen är utan tvekan de som far mest illa.

Vi var ett antal personer här i Sverige som kände att vi ville göra en insats för Tjernobyls barn på ett eller annat sätt. Vi kallade till ett möte den 18 mars 1990. Det föll sig helt enkelt naturligt att föreningen bildades, och namnet SOS-Tjernobyl gav sig liksom av sig självt.

En interimistisk styrelse på fyra personer valdes och vi antog också stadgar för föreningen. Vårt främsta syfte är att hjälpa de drabbade barnen med mediciner, vitaminer, hälsosam mat och medicinsk utrustning, samt att se till att de kommer bort från de strålsjuka områdena. Det är viktigt att betona att vi inte kommer att skicka några pengar och att allt arbete sker helt ideellt, inga dyra administrativa utgifter alltså.

Vi vill också, i den mån vi kan, verka som påtryckargrupp på de ryska myndigheterna när det gäller enskilda fall som inte får, men som skulle kunna få, adekvat vård. Dessutom anser vi att det är viktigt att sprida den information vi får om olyckans konsekvenser.

När Ingegerd Björklund — en styrelsemedlem — skulle besöka Kiev i april fick hon i uppdrag att knyta kontakter och sondera var och hur vi skulle kunna hjälpa.

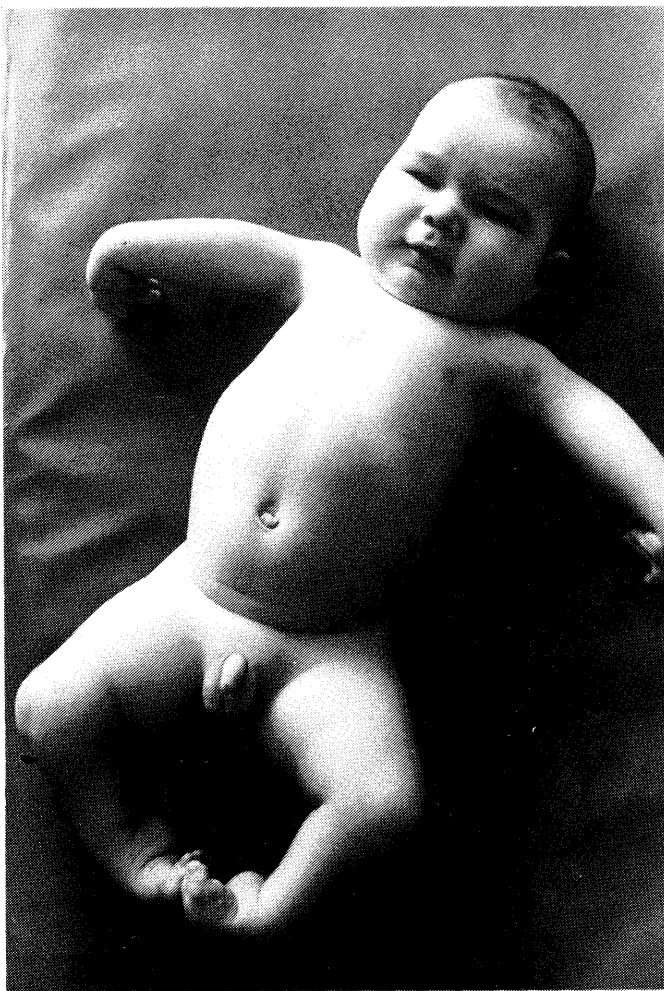
Bland de platser hon besökte var en liten internatskola i byn Bela Tserkva, söder om Kiev. Där bor 200 barn i grundskoleåldern, en del av dem är föräldralösa. Dessa barn bodde tidigare i den nu utrymda inre zonen och de evakuerades så sent som i början av maj (olyckan skedde den 26 april). Alla barnen är sjuka.

När vi fått Ingegerds rapport beslöt vi att utse internatskolan i Bela Tserkva till SOS-Tjernobyls första hjälpprojekt.

Lastbil med chaufför

Insamlingsarbetet går mycket bra, hittills har vi fått in ca 185 000 kronor. Vi har också fått ett stort ekonomiskt bidrag från Erikshjälpen i Vetlanda, samt löfte om att en lastbil med chaufför står till vårt förfogande när vi fått in tillräckligt med pengar för att kunna fylla den med varor.

Hur mycket pengar som behövs för att kunna hjälpa dessa barn vet vi ännu inte, men det kommer att klarna ganska snart, eftersom Ingegerd och jag kommer att åka till Bela Tserkva snart. Jag hoppas att jag får återkomma till Vi Mänskor med en utförlig rapport till nästa nummer. Under

Pressens bild

vår resa kommer vi också att besöka Leningrad (där många strålskadade barn undersöks och behandlas) och Vitryssland, som är den republik som blivit hårdast drabbad.

Vårt postgiro är 9147-0 och adressen är Dalbobranten 35, 5 tr. 123 53 Farsta.

Tel: 08 — 604 21 42.

Vi ställer gärna upp som föredragshållare.

**av Eia Liljegren-Palmaer,
ordförande i SOS-Tjernobyl
och medlem i SK-Fyrklövern**

Som Ho Chi Minh önskat...

av Siv Walldor

Truong My Hoa, en kvinna från Vietnam, var i maj i år gäst på det socialdemokratiska kvinnoförbundets kongress i Stockholm. Vid det tillfället ville hon gärna träffa några SKV—medlemmar. Vi var några stycken som under ett par timmar samtalande med henne och hennes manliga engelsktalande tolk på deras hotell.

De berättade att de nu gjorde vad Ho Chi Minh önskat göra — resa runt och tacka organisationer och länder som hjälpt dem.

Båda hade varit aktiva i Hanoi, i studenternas och ungdomarnas patriotiska rörelse. De visste att SKVs projekt bistått en kvinnoklinik utanför Hanoi.

Truong blev medlem i Vietnams kommunistiska parti 1962. Under mer än 11 år, från 1964 till —75, hölls hon fångslad av USA och dess lakejregering i olika fångelser, bland annat i Ponto—Condore tigerbur.

Hon visade oss märken efter den tortyr hon utsatts för, och berättade att påtryckningarna utifrån lett till att hon fått lämna "tigerburen" för ett fängelse, och att fortsatta krav från olika länder medfört att förhållandet i fångelserna så småningom blev bättre.

Att människor i andra länder brydde sig om henne och krävde hennes rätt, gjorde också att hon själv stärktes och ökade hennes mod.

Sedan södern befriats fullständigt utsågs hon till en rad olika poster inom partiet. Vid den 6:e partikongressen 1986 valdes hon till medlem av Vietnams kommunistiska partis centralkommitté.

USA har ännu inte betalat en enda cent i krigsskadestånd till Vietnam, som naturligtvis fortfarande har stora svårigheter att brottas med, på grund av USAs tidigare och fortsatta agerande.

Kvinnoförbundets akuta uppgifter är att nå ut med information till olika etniska grupper — bland annat den kinesiska, och till bergsbefolkningen, så att deras barn kan få rätt kost, slippa vara hungriga och därigenom klara sin skolgång bättre. Det är tyvärr också så att en del barn inte alltid är i skolan, på grund av att de måste passa småsyskon, när föräldrarna arbetar.

Vi kände gemenskap med Truong och hennes kamrat, och gladdes oss åt att träffas.

Nieves Alemany och Margy Delgado, två kvinnor från Kuba, var också på kvinnokongressen i Stockholm. Britta Lorentzon och jag har båda varit på Kuba, och därför kändes det extra intressant att träffa

kvinnorna, när de, liksom Truong My Hoa från Vietnam, önskade träffa några kvinnor från SKV.

Nieves Alemany och Margy Delgado arbetar på kvinnoförbundets kontor i Havanna. Margy Delgado är dessutom medlem i det kommunistiska partiets centralkommitté. Det kubanska kvinnoförbundet har i stort samma åsikter som partiet, påpekade de.

I mars hade deras förbund kongress, och man planerade att gå vidare i sitt arbete för förändringar. Vid samma tid inträffade emellertid USA—marina aktiviteter och man fick istället inrikta sig på frågor som gällde revolutionens försvar.

Man försöker också förmå USA att lämna sin bas på Kuba. Det finns inte något avtalat år när det skall ske. USA försöker parera med att erbjuda hyra för området, vilket Kuba inte accepterar.

USA—blockaden är naturligtvis också ett stort problem, i all synnerhet som man inte längre i samma utsträckning kan räkna med affärsförbindelserna med Sovjet, på grund av deras ekonomiska situation.

Kuba har kommit mycket långt när det gäller hälso— och sjukvård, men blockaden gör "att det till och med är svårt att importera asperin".

Förhoppningarna är att kvinnoorganisationer i alla länder skall kräva att USA lämnar Kuba år 2000.

Kvinnoförbundets dröm just nu är en dator till centralkontoret i Havanna — det kan kanske bli ett nytt projekt för SKV.

När vi skildes åt, bad vi dem hälsa Kuba och önskade dem en fri ö.

LÄR KÄNNA KUBA MED NORDISKA BRIGADEN

Fyra veckor av arbete, studiebesök, föreläsningar och samvaro med kubaner under sommaren —91.

Ett unikt tillfälle att lära känna det kubanska samhället och landet!

Även barn från åtta år kan delta och erbjuds speciellt program.

Pris cirka 10 000 kronor

För information och anmälan kontakta:
Svensk—Kubanska Föreningen
Box 450 65, 104 30 Stockholm
Telefon: 08—31 95 30

FNs miljökonferens 1992

Miljöförbundet arrangerar den 15 december i år, ett seminarium om "Miljö och utveckling" i Stockholm.

Den så kallade "Bruntlandprocessen" inleddes när FN—kommissionen för miljö och utveckling publicerade sin rapport "Vår gemensamma framtid" för ett par år sedan. Rapporten ska ligga till grund för FN—konferensen 1992.

Miljöförbundet bjuder in alla intresserade grupper i Sverige att presentera frågeställningar inför 1992, att diskutera vad vi har för "gemensam nämnare", och pejla vad det finns för intresse till samarbete. Samarbete bör vara möjligt på flera plan.

Den som är intresserad av seminariet den 15 december kan skicka efter en inbjudan från:

Göran Eklöf, Marie Prästgårdsgatan 15 A, 116 52 Stockholm

Missade höjd lön

Tre städerskor som tog föräldraledigt från Vattenfall i Porjus fick inte vara med och dela på den lokala lönepotten.

Jämställhetsombudsmannen (Jämo) säger att de fått in massor av liknande klagomål. Det tycks vara en ny policy hos vissa statliga företag att utesluta föräldraledda från de lokala pottorna.

Källa: (NSD)

Inget nytt under solen

1944 föreslog SKV kvotering till folkvalda församlingar.

"Ett sådant stadgande kan lämpligen ges den formen att varje plats skall besättas med en man och en kvinna".

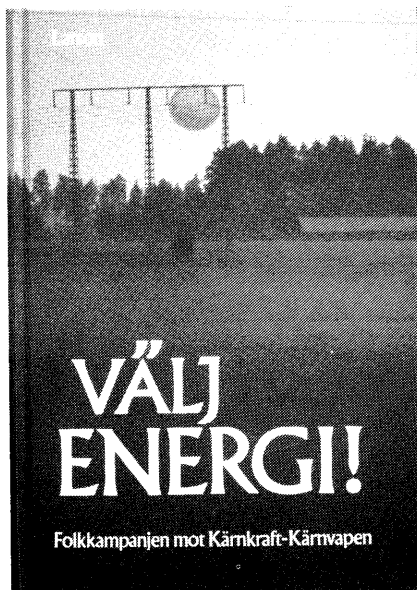
1956 vädjade SKV till regeringen att verka för stopp för prov med kärnvapen.

1958 krävde SKV för första gången att Europa skulle bli en atomvapenfri zon.

1963 och 1964 vädjade förbundet om en kärnvapenfri zon i Norden.

Nya numret av Kritiska Europa—fakta tar upp Kvinnor och EG. Kan beställas av Barbro Andersson. Tel: 031—26 51 03.

RECENSIONER

Välj Energi!

*Folkkampanjen mot
Kärnkraft-Kärnvapen*

Larsons förlag

Att kärnkraften inte hör hemma i ett civiliserat samhälle har vi statsministerns ord på. Varför respekteras då inte folkomröstningen, varför påbörjas inte avvecklingen?

Vad har gjorts - eller inte gjorts - under dessa tio år för att ge oss en livsduglig energi?

Katastrofhotet är lika överhängande och avfallsproblemet lika olöst som för tio år sedan.

Om detta, och om eneribehov, effektivitet, sparande, förnybar energi, myter och mycket annat, skriver tjugofyra kunniga och insiktsfulla kvinnor och män.

I det tjugofemte kapitlet berättar redaktören Bengt Göran Jansson om "Nätverket för energiförnyelse", som arbetar lokalt för att påverka energiplaneringen på kommunnivå. Där finns också en utmärkt studieplan, med många diskussionsfrågor och lästips. I "Välj Energi" ges kunskap och övertygande argument. Läs och använd den! Alla har vi ett personligt ansvar.

av Elly Francke

Några ord till min k dotter, ifall jag hade någon

av Tage Danielsson

Min kära, enligt männens rön
är kvinnans tankar känslösamma.
Rätt virrigt är ert täcka kön.
Det gäller dig såväl som mamma.

Du saknar mannens intellekt,
som filosofisk skärpa skänker.
Knappt kan man tro att vi är släkt.
Du känner, medan pappa tänker.

Ditt söta huvuds grumlighet
som svallar ut i talförmågan
- det är en guds försumlighet.
Och särskilt då i kärnkraftsfrågan

Helt tanklöst vill du säga stopp.
Så arg du blir, du lilla käcka
Du liksom känner i din kropp
att strålningen kan börja läcka.

Visst kan den det, visst är det så.
Det kan man räkna ut med örat
Det har vi alltid menat på.
Fast inte högt, så folk kan höra't.

Vi män som tänker rent och klart
på fackförbund och bolagsstämma
bedömer det som uppenbart
att folket bör man inte skrämma.

Nej, sluta bråka och stå i
och fjanta runt med dumma häften
och gula knappar. Gör som vi:
tänk, ladda, hoppas och håll käften!

...LITE STRÅLNING SKA VÄL
EN KARL TÅLA.

Män tänker rätt, mitt lilla gryn.
Män tänker stort, min lilla älva.
Vår tanke, som en örn i skyn,
roterar ständigt kring oss själva.

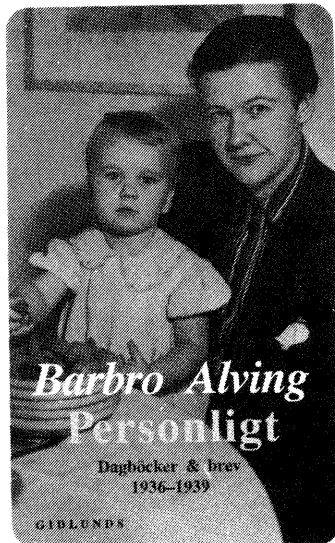
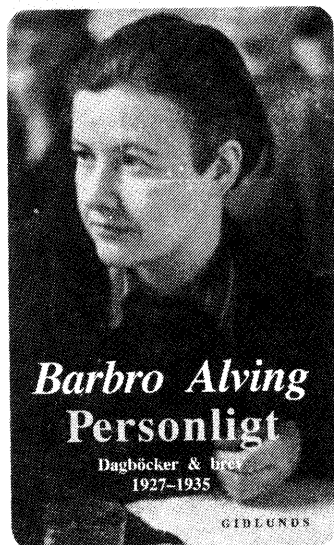
Med manligt klar intelligens
vill vi bekämpa känslolarvet.
Vi lägger för din existens
en säker grund, det bästa arvet:

Tolv kärnkraftverk som skrotas ner
när det är din tur att bli mamma.
Då finns din pappa inte mer,
så avfallshögen gör detsamma.

Förvalta varligt fädrens arv
Ta på din skyddsdräkt, och begrav det!
Och vid det minsta tankelarv
är risken att du dör utav det.

Då duger inget känslodalt!
Då hjälper inte käringsnacket!
Då får du tänka klart och kallt
som direktörerna och facket!

RECENSIONER

Barbro Alving Personligt Dagböcker och Brev 1927-37 1936-39

Redigerade av Ruffa Alving-Olin och Birgit Petri

Gidlunds förlag

- Bang! Det var en tuff dam. Satt i fängelse och skaffade barn själv och gjorde reportage från kulregnet i Europa. En krutgumma.

Det verkar vara en ganska vanlig bild av Barbro Alving (1909 - 1987).

Många minns henne med bakskern på sned över det kortklippta släta håret i stadiga skor iklädd dräkt eller ulster på väg till nya farliga uppdrag eller humoristiska kåserier. Man minns kanske hennes lysande reportage, fyndiga formuleringar och kloka radioröst, men om hennes person är uppfattningarna ofta ganska ensidiga och stereotypa.

Till alla er som vill nyansera bilden av Barbro Alving, se andra sidor av henne och samtidigt veta mer om 30-talet och kvinnorna, då vill jag säga:

Gå och köp **Barbro Alving Personligt. Dagböcker och brev 1927-37 och 1936-39** (två delar). Det är värt vartenda öre.

Här får ni följa Barbro Al-

ving under tolv år, se hur hon som människa och journalist mognar från olyckligt förälskad och jargongig skoltidningsjournalist, till vida berömd reporter och kåsör och ensamstående mor.

Det är inte alltid en dans på rosor. Med jämna mellanrum skriver hon saker som: "jag är så plakat nere i grop så det är inte likt någonting", "Jag är så Duktig så Duktig och allting går så bra så bra men invärtes är det alldeles galet".

Tack vare författarens starka engagemang, uppriktighet och vänfasthet kommer vi henne ganska nära. I de många breven och dagboksanteckningarna skriver hon med djupt allvar blandat med befriande humor om sina personliga olyckor och framgångar, men också om arbetet i 30-talets kvinnorörelse, om arbetet på DN och om världshändelserna. Detta är två böcker som borde vara självklara i varje feminists bokhylla!

Agneta Wirén

Dinas bok av Herbjörg Wassmo Norstedts Förlag

"Mischmasch, kvasilitterärt och tillvriden freudianism" är några av de omdömen Jörgen Eriksson gav Dinas bok när han resencerade den i Dagens Nyheter nyligen. Efter 500 fängslande sidor och fem härliga dygn under filten blev jag sur.

Kan det vara så att denna målade kvinnoskildring är hotfull för män? Är det kanske så att män har svårt för kvinnor som lever sitt liv oberoende och styrt av sina egna inre drivkrafter istället för männens spelregler?

I alla fall tycks det vara så för DN:s kritiker.

Dina är en vacker, egensinnig och gåtfull kvinna, som bär sitt livsöde som en bomb inom sig. Hon styrs av mörka krafter, men hon är också hängiven, lidelsefull och kompromisslös.

Som liten flicka orsakar hon sin mors död på ett fasansfullt sätt. Katastrofen blir hennes följeslagare. Hon bär den med sig och den drabbar henne gång på gång. Inte minst i förhållande till de män hon möter. Men modern och den döda äkta mannen uppenbarar sig ideligen. De döda finns hela tiden som ett hinder mellan henne och livet.

Den yttre miljön är 1850-talets nordnorge. Wassmo skildrar livet på gästgiveriet, fisket, sjöfarten och jakten. Allt sett ur Dinas ögon. Och hon gör det med ett så målade språk så att man som läsare finns där. Man lever plötsligt i nordnorge, man hör Dina spela cello, man ser det hon ser och man till och med känner lukterna av fjäll, snö, tjärade träbåtar och kaffe. Och man vågar följa Dina på hennes vandring inåt genom själens dunkla vrår. Ge bort Dinas bok i julklapp, men läs den själv innan du lackar igen packetet!

Anna Ostrowski

SKV-kongressen
den 21 till 23
september.

KOM LOSS

Kvinnor åkte från Piteå, från Lund och ett antal städer där emellan, för att komma till Göteborg, som var kongressens plats denna gång.

Gäster kom från vår systerorganisation i Norge, likaså från "Bestemødrene", motsvarande de svenska "arga kärringarna".

Motionerna gicks igenom, och det var mycket som dryftades, tyvärr många tunga och allvarliga saker, eftersom läget i världen är allvarligt, och för många är det mycket tungt att leva.

Vi pratade om Sveriges sätt att behandla flyktingar, om den ökande rasismen och fascismen, vilket man alltid måste ta på allvar.

Vi pratade om den svenska "krisen" som drabbar dem hårdast som allt annat också drabbar hårdast, om de ofantliga summor som läggs ner på JAS, om prostitution och pornografi, där de som driver verksamheten samlar miljarderna på hög.

Men det var inte bara elände. För i den stunden kändes det bra att det finns kvinnoorganisationer som SKV, som hela tiden, utan att låta tala om sig särskilt mycket, hjälper till med det SKV kan göra.

Solidaritetsarbete pågår i ett flertal länder - vi har skrivit om ett par projekt i detta nummer - och här hemma finns det mer än nog att göra.

För var och en medlem kan det stundtals kännas som att man ingenting gör, eller att den smulan är fullständigt obetydlig och meningslös. Men efter att ha hört avdelningarnas rapporter och lagt ihop allt som gjorts, så var det inte så lite som utträttats de tre senaste åren, och vi var imponerade över resultatet.

En del avdelningar har bekymmer. Det är svårt att få nya medlemmar och svårt att aktivera dem som finns.

Men det är alltid omöjligt att tvinga fram ett engagemang, allting måste ha sin tid att mogna.

Därför är det viktigt att SKV jobbar på som tidigare år - med studiemöten, aktioner för olika saker, uppvakta politiker, skriva arga insändare, samla pengar, åka på konferenser och seminarier för att få kunskap, delta i demonstrationer och försöka påverka de människor vi möter på olika sätt.

Det finns inget annat sätt att jobba på.

Om nu luften går ur oss emellanåt, så behöver vi inte gripas av skuld känslor eller panik. Vi måste tillåta att den gör det stundtals.

SKV är ett kvinnoförbund som funnits länge, med många medlemmar som också har varit med länge.

För oss yngre är det mycket lärorikt att höra hur deras engagemang startade, vad de gjorde, hur de gjorde, och vad "vanligt folk" sa om det.

Under och efter kriget fanns det mycket att uppröras över och mycket man ville förändra.

Det är uppenbart att de tiderna är här igen, och man märker en ny kunskap hos kvinnorna.

Jag som jobbar med Vi Mänskor känner mig som nån slag mellanhand - mellan skribenterna, som oftast är kvinnor - och er som läsare. Man blir glad och förtröstansfull när man läser om just den kraften och kunskapen hos kvinnorna.

Ofta känns det - i texterna - som om vi håller på att samla oss, mobilisera. Jag känner mig mycket privilegierad, och jag blir ofta inspirerad och glad när jag jobbar med tidningens material.

Det är mycket som händer, och ilskan börjar växa, den ilskan som är fruktbarande.

Vi har skrivit om Mod i detta nummer. Jag undrar om mod också kan väcka Lust, lust att våga, lust att protestera, lust att visa att man inte är värdelös och ingenting har att säga till om.

Så småningom kanske vi har ett temanummer om "Modet och Lusten som förändrade samhället", och till en del kanske det berodde på oss.

När jag läste artikeln om Lore Wolf, och när hon frågar var solidariteten finns idag, så kan man ärligt svara att den finns i kvinnorörelsen, och i fredsrörelsen. Vi borde bara vara många fler, mycket argare, gladare och djärvare. Vi borde läsa mer om sådana kvinnor som Lore. Vi borde träffas oftare, diskutera mer, och elda under vår lust och vrede.

Vi måste fatta att det är vår tur nu, det är vårt ansvar och vår tid. Lore är nittio år, hon har gjort sitt.

På kongressen antogs alla motioner enhälligt. Samtidigt passade vi på att skriva till en del kvinnliga politiker, dels med ris, dels med ros.

Vi har fått en del svar. Här är ett av dem som kan ge mod och lust att vara med och kämpa:

"Stort tack för ditt brev med hälsningar från SKV-kvinnornas kongress. Det värmer och stärker att känna ert stöd.

Vi har nyligen avslutat vårt möte i Zimbabwe. Även denna gång lyckades vi samla kring ett gemensamt slutdokument med en rad krav på nedrustningar..." "...Det var en stolt och engagerad skara kvinnliga parlamentariker som kunde avsluta denna konferens i enighet och förvisning om att det är nödvändigt - och fullt möjligt - att fortsätta nedrusta i stor skala. Vi kommer att fortsätta driva våra krav tills dess vi ser att alla omänskliga vapenarsenaler är borta. Vi är på god väg. Det värmer att slå upp tidningen på morgonen och läsa att Sovjet nu planerar bygga om sina tanks och pansarfordon till lantbruksmaskiner, liksom att gamla medeldistansmissiler nu står uppställda som förlegade förevisningsobjekt på muséer i USA och Sovjet!..."

Vänligen Maj-Britt Theorin

Nedrustningsambassadör.

Henne kan man skriva till och fråga vad man kan hjälpa till med. Man kan skriva till vem som helst, eller göra det man tycker är nödvändigt. Möjligheterna är obegränsade.

Marie-Louise Carlberg

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Postgiro 50 50 95-0. Insamlingskonto 5 13 23-4

**Barnängsgatan 23
116 41 STOCKHOLM
Tel. 08-40 92 05
(Tisdag och torsdag kl 13.00-15.00)**

**Linnégatan 21
413 04 GÖTEBORG
Tel. 031-14 40 28
(Måndag-fredag 10.00-15.00)**

SKV är partipolitiskt obundet och verkar för ett demokratiskt samhälle med en ekonomi som inte bygger på profit utan på människors behov, ett samhälle fritt från alla former av förtryck. Förbundets målsättning är

- Att verka för jämlikhet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet, samt att verka för ett socialt och ekonomiskt rättvist samhälle där alla har ett meningsfullt arbete.
- Att verka för ett samhälle där alla barn och ungdomar kan känna trygghet och har lika värde, och där de tillförsäkras fysisk och psykisk hälsa, och ges samma utbildningsmöjligheter.
- Att verka för fred, allt framtidsarbets grundval – mot krig och imperialism, krigens främsta orsak. Förbundet vill verka för allmän och total nedrustning.
- Att verka för skydd av vår egen och framtida generationers miljö, för ett resursbevarande samhälle som tar hänsyn till människors verkliga behov och sambanden i naturen.
- Att verka för solidaritet mellan folken, för folkens nationella oberoende, för de förtrycktas befrielsekamp, för en värld fri från varje form av ekonomiskt, politiskt, socialt och kulturellt förtryck, mot fascism och rasism.
- Att bekämpa all kommersiell exploatering av såväl vuxna som barn.

* * * * *

SKV har i korthet följande historia. 1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och kvinnors likställighet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund till Kvinnor-

nas Demokratiska Världsförbund, (Womens' International Democratic Federation, WIDF).

KDV har 138 anslutna organisationer i 124 länder med flera hundra miljoner medlemmar. KDV har konsultativ status hos FN:s ekonomiska och sociala råd samt hos UNESCO. Denna status innebär rätt att yttra sig vid sammanträden och att framlägga egna förslag.

SKV-avdelningar

Arvika

Brita Tener
Högåsvägen 4
671 00 Arvika

Ambjörby

Ellen Eriksson
Box 414
680 52 Ambjörby
Tel. 0563/802 32

Boden

Marianne Soutukorva
Rådisvägen 6
961 48 Boden
Tel. 0921/723 77

Forshaga-Kil

Ingela Ahlberg
Prästboi Pl 7003
665 00 Kil
Tel. 0554/153 07

Finspång

Anna-Lisa Göransson
Grytölsvägen 24
612 00 Finspång

Göteborgsdistriktet

Zaida Hagman
Säckgränd 3
415 03 Göteborg
Tel 031/25 31 65

Bjurslätt

Harriet Engman
Långströmsg. 50 A
417 25 Göteborg
Tel. 031/53 66 96

Centrala avd i Göteborg

Evy Andrén
Barytongatan 4
421 38 Göteborg
Tel. 031/47 40 02

Mölnådal

Gunhild Johansson
Storgatan 26
431 31 Mölnådal
Tel. 031/27 71 04

Gävle

Elsa Kontturi
Kapellevägen 5
804 26 Gävle
Tel 026/19 19 57

Huskvarna

Ingrid Nilsson
Hagstensgatan 5 A
561 34 Huskvarna
Tel. 036/13 74 55

Karlshamn

Sonia Karlsson
Pl 1049
290 72 Åsarum
Tel. 0454/291 60

Katrineholm

Gunnel Rudin
Storgatan 46 A
643 00 Vingåker
Tel. 0151/122 00

Kramfors

Marie Sölvebring
Svanö 1764
870 40 Lunde

Linköping

Sonja Wahlstein
Eklundsgatan 5
582 63 Linköping
Tel. 013/13 08 48

Luleå

Agnes Wennberg
Vinkelgränd 1
951 41 Luleå
Tel. 0920/195 34

Lund

Astrida Svensson
SKV-Lund
Box 1208
221 05 Lund
Tel. 046/20 08 22

Malmö

Anna Landberg
Bildesgatan 1
211 57 Malmö
Tel. 040/23 40 76

Örebro

Marie Wikner
Åsbyvägen 7
703 75 Örebro

Olofström

Carina Gillberg-Björk
Snöbärsvägen 12
293 00 Olofström
Tel. 0454/400 77

Piteå-Munksund

Siri Aldrin
Strandvägen 5
941 00 Piteå
Tel. 0911/372 76

Södertälje

Ulla Ringström
Högåsvägen 39
151 31 Södertälje
Tel. 0755/649 62

Skövde

Karin Sandelin
Mariestadsvägen 75
541 00 Skövde

Stockholms södra förorter

Eva Danielsson
Mariestadsvägen 8
121 50 Johanneshov
Tel. 08/49 57 00

Stockholms innerstad och norra förorter

Gerd Thambert
Åsögatan 170:1
116 32 Stockholm
Tel. 08/41 46 51

Spånga

Elicc Mellgren
Hinderstorpsvägen 33
163 72 Spånga
Tel: 08 - 761 16 37

Umeå

Katarina Sandström
Klaverstråket 32
902 57 Umeå
Tel. 090/12 17 38

Uppsala

Anneli Granholm
Stenhagen 73 A
752 63 Uppsala
Tel: 018 - 46 97 00

Förbundsordföranden:

Aase Bang
Herrgårdsgatan 12
652 24 Karlstad
Tel. 054/18 99 61

Erni Friholt

Stocken 2127
440 80 Ellös
Tel. 0304/512 15

Prenumerera på Vi människor!

Det är tidningen som berättar om kvinnors verklighet i Sverige och i andra länder. Som visar samhället ur perspektiv som du inte hittar någon annanstans. Som vill väcka glädje och vrede – ge kunskap och insikt.

Prenumeration på Vi människor 100 kr/år
Stödprenumeration: 150 kronor

Namn

Adress

Postnummer/ort

Porto

vi människor

prenumeration
Barnängsgatan 23
116 41 STOCKHOLM

VI MÄNSKOR behövs PRENUMERERA!

Fyll i kupongen så vidarebefordrar vi den till din lokalavdelning.

- ☐ Jag är intresserad och vill veta mer om SKV
☐ Jag vill bli medlem i SKV

Namn

Gatuadress

Postadress

Telefon

Porto

Svenska Kvinnors Vänsterförbund
Viktoriahuset
Linnégatan 21
413 04 GÖTEBORG